

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Marcos

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyivi quivi cuan

¹ Ihya cuhva quisaha Tuhun Vaha sa cuenda ra Jesucristo, ra cu zehe Ndyoo.

² Cuhva i zatyaa ra Ndyoo sii ra Isaías tuhun ra ta tyiemvu, ta i tyaa ra Isaías cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo ta catyi ra:

Cua tasi sii minoo ra sa xihna ñi, ta cua zacoto ra sii ñiyivi vatyí cua cuhun.

Vatyí quivi cua soon ta cua tyizoho ñu sa cohon.

³ Cua cana saa ra cuan sisi cuhu ta catyi ra sihin ñiyivi:

“Zama ndo cuhva iyo ndo vatyí sa cua saa ra ndyaca ñaha sii yo.”

⁴ Ta i quisi ra i tasi ra Ndyoo, ra cua cana saa sisi cuhu. Sinañi ra Juan. I zacoo ndutya ra sii ñiyivi. Ta i zacuaha ra sii ñu vatyí coo ndutya ñu ta zama ñu cuhva iyo ñu, ta ziqui cua zandasi ra Ndyoo cuatyí ñu.

⁵ Ñiyivi ñuu Jerusalén ta tandihí ñuu nu cu si Judea i sahan ñu nu ndyaa ra Juan. Ta sa yaha nahma ñu cuatyí ñu nuu ra Ndyoo, ta ziqui i sicoo ndutya ñu i zacuu ra Juan yuu sa nañi río Jordán.

⁶ Ixi camello i cuu zahma ra Juan, ta i sinuhñi zinda ñi sisi ra. Ta i sasi ra minoo nuu quití tañi tica ta sihi ra tyahiñu ñuñu.

⁷ I cahan ra sihin ñiyivi ta catyi ra: Ta cua yaha zuhva quivi ta cua quisi inga ra cahnu ca. Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta cuize ndisa ra, zoco zuun ñi maa ra i saha tyiño sii.

⁸ Zacoo ndutye sii ndo sihin ndutya, zoco maa ra cua zacoo ndutya sii ndo sihin Tatyí Ii. Tacuan i catyi ra Juan.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

⁹ Ta i yaha zuhva ñi quivi ta i quita ra Jesús ñuu Nazaret nu cu si Galilea, ta i saa ra yuu Jordán, ta i zacoo ndutya ra Juan sii ra.

¹⁰ Zuun ñi caa cuhva sa nduvita ra Jesús nu ndutya cuan ta i nandyehe ndaa ra, ta i ndyehe ra vatyi nuña ityi andivi, ta i noo xica Tatyí Ii sii maa ra tañi noo minoo paloma.

¹¹ Ta i siñi ra minoo nduzu sa cahan ityi ziqui, ta catyi si: Yoho cuu zehi. Ta cuñi xein suun. Zhi xaan cuñi suhun.

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús atu cua tyaa ra yahvi sii Ndyoo a sii cuihna

¹² Ta zuun ñi quivi cuan i saca Tatyí Ii sii ra Jesús, ta cuahan ra minoo huhu cahnu.

¹³ Ta yucuan i ñoho ra uu xico quivi nu sicoo quiti huhu. Ta i nducu ra cu nuu sii cuihna cuhva coto ihñi ra sii ra vatyi cuñi ra sa tyaa ra Jesús yahvi sii ra. Ta ziqui i quisi tyindyee ángel Ndyoo sii ra Jesús.

Cuhva i quisaha zacuahara Jesús nu cu si Galilea

¹⁴ Tacuan ta ziqui i tyihi ñiyivi sii ra Juan vehe caa, ta i quisi nuhu ra Jesús nu cu si Galilea, ta i zacoto ra sii ñiyivi Tuhun Vaha sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.

¹⁵ Ta i catyi ra Jesús: Vityi sa cuñi saa quiví cua cundyaca ñaha ra Ndyoo ihya ñuu ñiyívi. Zandoo ndo cuatyí ndo, ta sino iñi ndo Tuhun Vaha.

Cuhva i cana ra Jesús sii cumi tahan ra tñn tyiyaca

¹⁶ I sica noo ra Jesús yumiñi Galilea, ta i ndyehe ra sii ra Simón sihin yañi ra, ra Andrés. Cañi ra traya ra nu ndutya vatyí yucuan cuu tyiño zacuu maa ra.

¹⁷ Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi ra: Coho ndo sihin, ta cua cuhve cuhva nducu ndo sii ñiyívi tañi cuhva nducu ndo sii tyiyaca. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.

¹⁸ Ta ta sica ñi i zandoo ihno ra traya ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.

¹⁹ Ta i sica ra Jesús zuhva ca sihin ra ityi nuu ca, ta i ndyehe ra sii ra Jacobo sihin ra Juan yañi ra. Ta zehe ra Zebedeo cuu sii ra. Ñoho ra barco. Nazuhva ra traya ra.

²⁰ I cana ra Jesús sii ra, ta i zandoo ra sii ra Zebedeo zutu ra sihin muzu ra sisi barco. Ta i sindyico ra sii ra Jesús.

Cuhva i ñoho tatyí cuihna sii minoo ra

²¹ I saa ra Jesús sihin ra i cana ra ñuu Capernaum, ta quiví tuhva ñiyívi quitatu i quihví ra Jesús vehe ñuhu. Ta i zacuahá ra sii ñiyívi.

²² Ta iyo xaan i cuñi ñiyívi sihin cuhva i zacuahá ra vatyí ñá zacuahá ra tañi zacuahá ra maestro cuenda ley, zoco i zacuahá ra tañi sa saha ra Ndyoo sa siñi tuñi sii ra.

²³ Ta sisi vehe ñuhu cuan i ñoho minoo ra, ra ñoho tatyí cuihna añima. Ta i quisaha cana saa ra. Ta catyi ra:

24 ¿Ñaa sa cuñun sihin ndi? Jesús, ra ñuu Nazaret. ¿Atu vasun sa vasi zandyehun tundoho sii ndi? Site yoo ra cuun. Moo cuu ra cu zehe Ndyoo, ra ñahñi cuatyí. Tacuan i cahan ra cuan.

25 Tacuan ta xaan xaan i cahan ra Jesús sihin tatyí cuihna cuan ta catyí ra: Cazi yuhun ta ma cohon. Ta quita ndo sii ra ya.

26 Ta ñihi xaan i zanihi tatyí cuihna cuan sii rayi cuan, ta saa xaan i sacu saa si, ta i quita si aña ra.

27 Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi, ta i nducu tuhun tahan ñu: ¿Yozo caa? Minoo cuhva saa cuu si vatyí ra ihya iyo cuhva sii ra vatyí cahan ra sihin tatyí cuihna, ta tyaa si yahvi sii ra.

28 Ta yatyí xaan i sito ñiyivi nacahnu nu cu si Galilea cuhva i zavaha ra Jesús.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Pedro

29 Tacuan ta ziqui i quita ra vehe ñuhu ta cuahan ra Jesús sihin ra Jacobo ta ra Juan ndya vehe ra Simón ta ra Andrés.

30 I caa tyizo ra Pedro nu sito. Cuhu ña cahñi. Ta i nacatyí ñu sihin ra Jesús vatyí cuhu ña.

31 I tuhva ra nu ndyaa ña, ta i tin ra ndaha ña, ta i tyindyee ra sii ña, ta i nduvita ña. Zuun ñi caa cuhva cuan i ndyico cahñi sii ña, ta i nduvita ña. Ta i zavaha ña sa casi ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyivi cuhu

32 Sa tyizo ñicandyi ta sa tyahan cuan i quisi ndyaca ñiyivi sii tandihi ñu cuhu, zhin zhin nuu cuehe, ta ñu ñoho tatyí cuihna.

33 Ta i quisi tuu xaan ñiyiví yuvehe nu ñoho ra Jesús.

34 Ta i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñu cuhu cuaha xaan nuu cuehe, ta i tava ra sii cuaha xaan tatyí cuihna sii ñiyiví, zoco ñá saha maa ra sa cahan tatyí cuihna cuan vatyí i nacoto si sii ra.

Cuhva i zacoto ra Jesús sii ñiyiví Tuhun Ndyoo nu cu si Galilea

35 Ta inga quiví ñaa ca i nduvita ra Jesús ta sahan ra minoo cuhu, ta i quisaha cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu ra, ra iyo andiví.

36 Ta ra Simón sihin ra tahan ra i sinanducu ra sii ra.

37 Ta nu nañihi ra sii ra Jesús i catyí ra sihin ra: Nanducu xaan ñiyiví suun.

38 Zoco i catyí ra Jesús: Coho yo tandihí inga ñuu yatyí ñi ihya vatyí indyacuan cua cahan tuqui Tuhun Ndyoo vatyí yucuan cuenda vasi.

39 Ta i sica noo ra tandihí nu cu si Galilea. I zacoto ra sii ñiyiví Tuhun Ndyoo tahan tahan vehe ñuhu, ta i tava ra tatyí cuihna sii ñiyiví.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

40 Minoo saha i tuhva minoo ra nu ndyaa ra Jesús. Cuhu xaan ra sihin cuehe sa tyahyu ra. I sicuñi sití ra, ta i catyí ra: Iyo cuhva suun, tatu cuñun cuu zanduvohon sii.

41 Ta i cundahvi iñi ra Jesús sii ra cuan, ta i tñn ra ndaha ra ta catyí ra: Cuñi. Zanduvehi suun.

42 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita cuehe cuan sii ra, ta ndaha nduvaha ñi ra.

43 Ta ziquí i catyí ra Jesús sihin ra vatyí cuu cunuhu ra, zoco ñihi xaan i saha ra tuhun sii ra ta catyí ra:

⁴⁴ Ndyehun, vatyí ma nacatyun sihin ñiyívi. Cuhun nu ndyaa ra cu zutu vehe ñuhu hebreo, ta cuhvon sii ra Ndyoo sa i catyí ra Moisés sa cua cuhva ñiyívi tatu nduvaha ñu. Tacuan ta cua coto ñiyívi vatyí i nduvohon.

⁴⁵ Tacuan ta cuahan ra i nduvaha, ta i nacatyí ra sihin tandíhi ñiyívi cuhva i cuu sii ra. Ta yucuan cuenda ñá cuu ca quíhvi ra Jesús inga ñuu. I sica noo ra nu yoñi ñiyívi iyo. Zoco i sahan xaan ñiyívi zín zín ñuu ndya nu ndyaa ra.

2

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

¹ Ta i yaha zuhva quívi ta ziquí i quisi nuhu ra Jesús ndya ñuu Capernaum, ta yatyí xaan i sito ñiyívi vatyí sa nasaa nuhu ra.

² Ta ta sica cuií ñi i titahan ñiyívi cuhva ndya ñá cuu ca quíhvi ñu yuvehe. Ta i zacuaaha ra Jesús sii ñu Tuhun Ndyoo.

³ Ta i quisi minoo ityí ñiyívi ta ndyizo cumi tahan ra sii minoo ra xii.

⁴ Ta ñá cuu yaha ra yuvehe nu ñoho ra Jesús vatyí tuu xaan ñiyívi yucu. Cuu, i ndaa ra xiñi vehe, ta i nuña ra xiñi vehe, ta i zanoo ra sii ra xii sihin minoo tyuhva nu nandyaa ra Jesús.

⁵ I ndyehe ra Jesús cuhva sa ñi ñi tandíhi ra, ta i catyí ra Jesús sihin ra xii cuan: Zandasi cuatyun, zehe luhli. Catyí ra.

⁶ Ta yucu uu tahan ra maestro cuenda ley yucuan, ta sica ñi ra sihin aña ra:

⁷ “¿Ñacu cahan ra ya tacuan? Yoñi ra cuu zandasi cuatyí ñiyívi. Maa ñi ra Ndyoo cuu zandasi cuatyí ñiyívi.”

⁸ Ta i sito ra Jesús cuhva sica iñi ra sihin añima ra, ta i quisaha ndaca tuhun ra: ¿Ñacu sica iñi ndo tacuan sihin añima ndo?

⁹ Sica iñi ndo vatyí ña vaha quehin vatyí i catyí sihin ra ya: “Zandasi cuatyun.” Ta vityí cua zañehi sii ndo vatyí iyo cuhva sii, ta cua catyí sihin ra: “Nduvítan ta nacuhun yuun, ta cunuhun.”

¹⁰ Cua zañehi sii ndo vatyí iyo cuhva sii vii, vatyí ra i quisi ndya gloria cui. Ta cua zandasi cuatyí ñiyívi ñuu ñiyívi. Ta i cahan ra sihin ra xii cuan, ta catyí ra:

¹¹ Quehin suhun vatyí nduvítan, ta nacuhun tyuhvon, ta cunuhun ndya vehun.

¹² Ta vatyí xaan i nduvíta ra xii cuan. I naquihin ra tyuhva ra, ta i quita ra. I ndyehe tandihí ñiyívi, ta iyo xaan i cuñi ñu, ta i catyí ñu vatyí iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo. Ta catyí ñu: Tañaha ca ma ndyehe yo sa tyehen yozo vasi si.

Cuhva i catyí ra Jesús sihin ra Leví vatyí cuhun ra sihin ra

¹³ Tacuan ta ziquí cuahan tucu ra Jesús ityí yuhu tyañuhu. Ta i tatanan cuaha xaan ñiyívi. Ta i zacuahá ra sii ñu.

¹⁴ Ta sa cuahan tucu ra Jesús i ndyehe ra sii ra Leví, zehe ra Alfeo. I zatyyahvi ra sii ñiyívi sa cuenda xuhun ra ndyaca ñaha. Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Coho sihin. Ta vatyí xaan i nduvíta ra Leví, ta cuahan ra sihin ra.

¹⁵ Ta sa i sasi ra Jesús xita vehe ra Leví, ñin ñi mesa i siyucu ra sihin ra sica noo sihin ra ta sihin cuaha xaan ra zatyyahvi sii ñiyívi sa cuenda xuhun ra ndyaca ñaha ta sihin inga ra iyo cuatyí

vatyi i syndyico cuaha xaan ra iyo cuatyi sii ra Jesús.

16 Ta i ndyehe ra maestro cuenda ley ta ra fariseo vatyi sasi ra Jesús xita sihin ra cuan, ta i catyi ra sihin ra ndihí sihin ra Jesús: ¿Ñacu sasi ra xita sihin ra zatyyahvi sii ñiyívi ta ra iyo cuatyí?

17 Ta sa siñi ra Jesús sa cahan ra ta i catyi ra: Ña cuñi si médico sii ra iyo vaha, zoco sii ra huhu cuñi si. Ña vasi sa cuenda ñiyívi sica iñi vatyí vaha xaan ñu. Vasi sa cuenda ñiyívi sito vatyí iyo cuatyí ñu.

Ndaca tuhun ñiyívi sii ra Jesús ñaa cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

18 Ñiyívi i syndyico sii ra Juan sihin ñiyívi i syndyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii ra Ndyoo. Ta i ndyehe inga ñiyívi. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús ta catyi ñu: ¿Ñacu sasi ñiyívi ndyico suun xita tandihí quívi vazu sica tahvi ñu sii Ndyoo? Ta ñiyívi ndyico sii ra Juan ta ñiyívi ndyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii Ndyoo.

19 Ta i cahan ra Jesús minoo huhva sihin ñu ta catyi ra: ¿Ñacu ma casi ñiyívi xita tatu cuahan ñu minoo vico tindaha? Tatu ndyaa ra tindaha, sasi vaha tandihí ñiyívi vatyí zhi cuñi ñu. Ta tacuan tucu ñiyívi ndyico sii. Zhi cuñi ñu vatyí ndyei sihin ñu.

20 Zoco tatu sa cuahan ra tindaha, tacuan ta ziqui ma casi ca ñu.

21 Ña vaha cua cutyiño ñiyívi zahma saa sa natyaa ñu minoo zahma sahnú vatyí zahma saa cuan cua ndiyí si, ta ziqui cua tahndya ca zahma sahnú cuan.

22 Ta inga cuhva vatyí ma zavaha ñiyívi ndixi panela sisi quízi sahnú vatyí cua cuizo si ta ndaa si. Ta cua cahndi quízi cuan tatu sahnú si. Tatu cua zavaha ñu ndixi panela, cuñi si quízi saa. Ta tandihí cuhva zacuehi cuu sa saa. Ta ña vaha nacuzaca si sihin sa sahnú. Cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo.

Cuhva quívi quitatu ñiyívi

23 Minoó saha quívi quitatu ñiyívi, cuahan ra Jesús sihin ra sica noo sihin ra, ta i yaha ra sisi itu trigo sa zavaha ñiyívi yutyí pan. Ta i quisaha tohon ra ndihí sihin ra Jesús zuhva si.

24 Tacuan ta i catyí ra fariseo: Ndyehe, ¿ñacu zatyíño ra ndihí suhun? Ta vityí cuu quívi quitatu ñiyívi vatyí tacuan catyí ley.

25 Zoco i catyí ra Jesús sihin ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo cuhva i zavaha ra rey David minoo saha sihin amigo ra? vatyí i sizoco xaan ra.

26 I quihví ra David vehe ñuhu quívi i cuu ra Abiatar ra cu zutu ya cahnu. Ta i sasi ra pan ii. Ta yucuan pan ii, maa ñi ra cu zutu cuu casi. Zoco i sasi ra David sii si. Ta i saha ra i sasi ra tahan ra.

27 Ta inga cuhva catyí tucu ra Jesús: Iyo quívi quitatu ñiyívi sa vatyí cua tyindyee si sii ñu. Ñá zavaha ra Ndyoo sii ñiyívi sa cuenda quívi cuan. I zavaha ra quívi cuan vatyí cua tyindyee si sii ñiyívi.

28 Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui. Ta iyo cuhva sii, sa catyí ñaa sa cua zavaha ñiyívi quívi quitatu ñiyívi.

3

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ra na-ityi ndaha

¹ I quihvi tucu ra Jesús vehe ñuhu, ta yucuan ndyaa minoo ra na-ityi ndaha.

² Ndyehe ihñi ra fariseo nu ñoho ra Jesús tatu ndisa cuii cua zanduvaha ra sii ra na-ityi ndaha cuan quivi quitatu ñiyivi vatyí cuñi ra tyaa ra cuatyí sata ra.

³ Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Ñaha mahñu ya.

⁴ Ta ziqui i ndaca tuhun ra Jesús sii ra fariseo: ¿Ñaa sa cua zavaha yo quivi quitatu ñiyivi? ¿Atu vaha cua zavaha yo sa vaha a sa ña vaha? ¿Atu cua zanduvaha yo sii ñiyivi a cuhva yo sa cuu ñu? Ta ñá nacahan ra fariseo ndaha cuii ñi.

⁵ Tacuan ta i cuxaan ra Jesús sihin ra, ta i nducuihya iñi ra sihin ra vatyí ñihi xaan iñi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Nandica ndohon. Ta i nandica ra ndaha ra, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha si.

⁶ Tacuan ta i quita tandihí ra fariseo nu ñoho ra Jesús, ta i natuhun tahan ra sihin minoo ityi amigo ra Herodes. Ta i quisaha nducu ra cuhva cahñi ra sii ra Jesús.

Cuhva i quisi tuu xaan ñiyivi yuhu tyañuhu

⁷ Ta ra Jesús cuahan ra sihin ra sica noo sihin ra ndya tyañuhu, ta i sindyico cuahan xaan ñiyivi Galilea sii ra.

⁸ Ta sa sito ñu vatyí tyiño vaha zavaha ra Jesús, ta i quita ñu Judea, ta ñuu Jerusalén, ta Idumea ta inga siyo yuu Jordán. Ta tandihí ñuu ndyaa yatyi sii ñuu Tiro ta ñuu Sidón, ta i quisi ndyehe ñu sii ra.

⁹ Yucuan cuenda i catyi ra Jesús sihin ra ndihi sihin ra vatyí nazaquisi ra minoo barco vatyí quíhi ra Jesús, ta ma catyíhi xaan ñiyívi sii ra.

¹⁰ Sa zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyívi cuhu, ta yucuan cuenda i quisi tuu xaan ñiyívi cuhu vatyí cua tñn ñu sii ra.

¹¹ Ta sa ndyehe ñiyívi ñoho tatyí cuihna cuan sii ra Jesús sicuñi sítí ñu, ta cana saa cuihna ñoho sii ñu: ¡Yoho, zehe ra Ndyoo cuu suun!

¹² Ta ñihi xaan i cahan ra Jesús sihin tatyí cuihna cuan vatyí ma nacatyí ca si yoo ra cuu ra.

I casi ra Jesús sii usi uu tahan ra apóstol

¹³ Tacuan ta ziqui i ndaa ra Jesús minoo yucu, ta i cana ra yoo ra cua cuizo tyiño, ta i sahan ra cuan nu ndyaa ra Jesús.

¹⁴ I quihin ra Jesús sii usi uu tahan ra vatyí cua cutahan ra sihin ra, ta cua tasi ra Jesús sii ra, ta cua zacoto ra sii ñiyívi Tuhun Ndyoo.

¹⁵ Ta i saha ra Jesús cuhva sii ra vatyí cuu zanduvaha ra sii ñiyívi cuhu, ta cuu tava ra tatyí cuihna sii ñiyívi.

¹⁶ Ihya cuu zivi sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús: Simón, i zacunañi ra Jesús sii ra Pedro;

¹⁷ ra Jacobo sihin yañi ra, ra Juan, zehe ra Zebedeo cuu sii nduu tahan ra, ta i zacunañi ra Jesús sii ra, ra xaan;

¹⁸ ra Andrés, ra Felipe, ra Bartolomé, ra Mateo, ra Tomás, ra Jacobo zehe ra Alfeo; ra Tadeo, inga ra Simón, maa ra cuu cuenda minoo ityi ra cuñi zama sii ra ndyaca ñaha,

¹⁹ ta ra Judas Iscariote, maa ra cuu ra cua xico sii ra Jesús cuee ca.

Cuhva i catyi ñiyiví vatyi ñoho tatyí cuihna sii ra Jesús

²⁰ Tacuan cuu cuhva i cana ra Jesús sii ra i casi ra, ta ziquí i quihví ra Jesús sisi minoo vehe sihin sa usi uu tahan ra cuan, ta i quisi tucu cuaha xaan ñiyiví cuhva ña cuyatyí ca ra casi ra xita.

²¹ Ta sa sito zihí ra ta yañi ra Jesús tuhun cuan, ta cuahan ñu vatyi cua naquihin ñu sii ra vatyi cahan xaan ñiyiví, ta catyi ñu vatyi zana xiñi ra Jesús.

²² Ta ra maestro cuenda ley, ra i quisi ndya ñuu Jerusalén, i catyi ra: Ra ihya, ñoho ra cu nuu sii cuihna sii ra. Ta tava ra tatyí cuihna sihin tundyee iñi iyo sii ra Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna.

²³ Tacuan ta i cana ra Jesús sii ñiyiví, ta i quisaha zacuaha ra sii ñu sihin minoo cuhva ta catyi ra: ¿Ñaa sa sica iñi ndo? ¿Atu cua tava ra cu nuu sii cuihna sii inga cuihna?

²⁴ Tatu iyo minoo ñuu ta sahñi tahan xaan ñiyiví sihin inga ñiyiví sa zuun ñi ñuu cuan, yatyi xaan cua tiví ñuu cuan.

²⁵ Ta tatu sahñi tahan ñiyiví sihin tahan ñu, sihin cuhva ñu, sihin yañi ñu, yatyi xaan cua tiví cuhva yucu ñu.

²⁶ Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna sihin inga cuihna vatyi tatu tacuan zavaha ra, yatyi xaan cua ndihí cuhva iyo sii ra.

²⁷ Ñihi xaan cuu ra cuihna, ta sa sito yo vatyi ma cuu quihví ñiyiví vehe minoo ra ñihi xaan ta quihin ñu ndaha tyiño ra tatu ma cuhñi xihna ñu sii ra. Tatu sa nuhñi ra ñihi cuan, tacuan ta ziquí cuu quihví yoo ra cuñi ta quihin ra ndaha tyiño ra.

28 Ndisa cuii cuu si vatyi cuu zandasi ra Ndyoo tandihi cuatyi zavaha ñiyivi ta tandihi sa quiñi cahan ñu.

29 Zoco tatu ndyehe ñiyivi cuhva zatyino Tatyí Ii ra Ndyoo ta catyi ñu vatyí cuihna zatyino, ma zandasi ra Ndyoo cuatyí ñu nu yozo cuii ca. Tandihí cuii tyiemvu cua ndoo cuatyí cuan ziqui ñu.

30 Tacuan i catyi ra Jesús vatyí numaa zatyino ra sihin cuhva sii Tatyí Ii ra Ndyoo, zoco i catyi ñiyivi vatyí zatyino ra sihin cuhva iyo sii cuihna.

Zihi ra Jesús ta yañi ra

31 Tacuan ta ziqui i saa zihí ra Jesús sihin yañi ra, ta i tasi ñu tyiño ñu ñoho ra Jesús vatyí naquisi ra nu ndyaa ñu.

32 Ta ñiyivi yucu siconduu sihin ra Jesús i catyi ñu sihin ra: Saa zihun ta yañun. Nanducu ñu suun. Yucu ñu sata vehe.

33 Ta i catyi ra Jesús: ¿Yoo sa cuu zihí? ¿Ta yoo sa cuu yañi?

34 Ta ziqui i nandyehé ra nu yucu ñiyivi siconduu sihin ra, ta i catyi ra: Ñu ihya cuu tañi zihí. Ta ra ihya cuu tañi yañi. Ta ñu ihya cuu tañi cuhve.

35 Vatyí yoo ñiyivi zavaha tandihí sa catyi ra Ndyoo, yucuan cuu ñu cuñi tañi ñiyivi sii. Tacuan i catyi ra Jesús.

4

Cuhva ra tasi

1 Inga saha i quisaha zacuahá ra Jesús sii ñiyivi ityi yuhu tyañuhu. Ta cuaha xaan ñiyivi i titahan nu ndyaa ra, ta i quihvi ra Jesús sisi minoo barco

vatyi tuu xaan ñiyivi. Ta i sicundyaa ra. Ta tandihi ñiyivi i nandoo nuu ñiyiti cuan.

² Ta i zacuaha ra sii ñiyivi ziqui minoo cuhva ta inga cuhva. Ta ihya cuu minoo cuhva i cahan ra:

³ Tyizoho ndo cuhva ya vatyi minoo saha sahan minoo ra cua tasi siti trigo.

⁴ Zuhva si i canacava si ityi nu ndava ñuhu. I quisi zaa, ta tandihi cuu si i sasi ti.

⁵ Zuhva si i canacava nu yaxi ñoho ñuhu vatyi ñoho xaan yuu. Yatyi xaan i caña si vatyi ña coco caa ñuhu.

⁶ Tacuan ta ndyii xaan i nanduu. Ta i xii yava ndyihí cuan vatyí ñá tñn yoho si.

⁷ Ta inga si i canacava si sisi iñu. Ta yatyí ca sahnú iñu cuan. Ta i zahví iñu cuan sii si, ta ñá saha si siti si.

⁸ Zoco zuhva si i canacava si nu vaha ñuhu. Yucuan cuu sa sahnú vaha. Ta i saha si siti si. Iyo si saha si ziendu siti si sa minoo ñi si. Iyo si saha si uñi xico usi. Ta iyo si saha si oco usi.

⁹ Ta i catyi ra sihin ñu: Tatu siñi ndo, ¡cuiñi ndo!

Cuenda sa tuhva xaan ra Jesús cahan ziqui minoo cuhva

¹⁰ Tacuan ta ziqui i nandoo zuhva ca ñiyivi sihin ra Jesús ta sihin ra i casi ra. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús: ¿Ñaa cuñi si catyi si sa cuenda cuhva cuan?

¹¹ Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo yozo caa ndyaca ñaha maa ra. Zoco cuhva cuan maa ñi sihin cuhva quehin sihin inga ñiyivi.

¹² Vatyí maa ñu, cua ndyehe ñu. Zoco ma cuu coto ñu ñaa sa ndyehe ñu. Cua tyizoho ñu. Zoco ma

cutuñi iñi ñu. Vatyí tatu cua cuiñi ñu, cua zama ñu cuhva iyo ñu. Ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyí ñu.

Inacatyí ra Jesús ñaa cuiñi si catyí si cuhva ra tasi trigo cuan

¹³ Tacuan ta ziquí i ndaca tuhun ra Jesús sii ñu. Ta i catyí ra: ¿Atu ña siñi ndo cuhva cuan? Tatu ña siñi ndo sii si, ¿yozo caa cua cuiñi ndo inga cuhva?

¹⁴ Tañi ra i tasi siti yutu cuan, tacuan iyo ra nacatyí sihin ñiyivi Tuhun Ndyoo.

¹⁵ Tañi siti i canacava ityí, tacuan iyo zuhva ñiyivi. Siñi ñu sa cahan ra Ndyoo, zoco yatyí xaan quisi cuihna. Ta quihin ra tuhun sa siñi ñu.

¹⁶ Ta iyo inga ñiyivi tañi siti sa canacava nu yaxi ñuhu. Tacuan iyo maa ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo, ta cuiñi xaan ñu sii si.

¹⁷ Zoco ña quihvi vaha si añima ñu. Ta ña naha cua sino iñi ñu. Tatu sa quisi minoo tundoho ziquí ñu a cuxaan ñiyivi sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, yatyí xaan cua zaña ñu sii si.

¹⁸ Ta inga ñiyivi, tañi siti sa canacava sisi iñu cuu ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo.

¹⁹ Zoco sica iñi ñu tuhun sa iyo ñuu ñiyivi. Ta tuhun cuca, tuhun zandavi ñaha ñi cuu si cuan. Ta cuiñi xaan ñu tandihí nuu ndaha tyiño. Ta tandihí cuhva cuan zanaa si iñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta ma zatyíño vaha si sihin ñu.

²⁰ Zoco iyo inga ñiyivi siñi ñu Tuhun Ndyoo. Ta sino iñu ñu. Yucuan cuu ñiyivi vaha zatyíño, tañi siti sa i canacava nu ñuhu vaha. Iyo ñiyivi vaha xaan zatyíño ñu tyiño ra Ndyoo tañi siti i saha minoo ziendu sa minoo si. Ta inga ñu cuu tañi siti

i saha ñi xico usi ñi. Ta inga ñu cuu tañi siti i saha oco usi ñi.

Cuhva sii minoo lámpara

²¹ Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ñu: Tatu cayu minoo lámpara vehe ñiyivi, ¿atu cua tyihi ñu sii si sisi tyica a xu sito? Ña tacuan. Zucu tyaa ñu sii si cuñi si vatyí tacuan ta ndundisi sisi vehe.

²² Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe si sisi tyica, tacuan iyo cuhva zacuehi sii ndo vityi. Zoco cua coo quivi ta cua cuiñi ñiyivi nacañu ñuu ñiyivi cuhva zacuehi ihya.

²³ Yoo ra tyizoho, natyizoho vaha ra.

²⁴ Tyizoho vaha ndo ñaa sa siñi ndo. Tatu zuhva ñi cua tyizoho ndo, zuhva ñi cua coto ndo. Tatu tyizoho vaha ndo cua coto ndo cuaha ca vatyí cua cuhva ra Ndyoo sii ra tyizoho vaha vatyí cua coto ra cuaha ca.

²⁵ Sii ra sa iyo cuaha ca, cuaha ca cua cuhva ra. Ta sii ra iyo zuhva ñi, cua naquihin ndihi ra Ndyoo sii si.

Cuhva sahnu siti

²⁶ Catyi tucu ra Jesús: Ñiyivi ndyaca ñaha ra Ndyoo, nducuaha ca ñu tañi nducuaha siti. Tasi minoo ra ndaha tyiño nu ñuhu.

²⁷ Quixi ra sa sa cuaa. Ta nduvita ra ñaha ñi. Ta caña siti cuan, ta cua cuahnu maa tuhun ñi si. Ña sito ra cuan yozo caa sahnu si.

²⁸ Ñuhu cuan saha tundyee iñi, ta cua cuahnu siti cuan. Sa xihna ñi cua coo yutu tu. Ta ziqui coo yoco tu.

²⁹ Tatu sa sisa siti cuan. Ta ziqui cua cahndya ra sii si ta naquihin ra sii si vatyí sa saa tyiemvu si.

Cuhva siti mostaza

³⁰ Ta i catyi tucu ra Jesús: ¿Ñaa sihin cuu zacasi tahan yo cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo? ¿Ñaa cuhva cua nacatyí sihin ndo vatyí cua cuiñi ndo?

³¹ Tañi minoo siti mostaza, tacuan iyo si. Ñahñi siti luhlu ca sa nuu mostaza iyo nacahnu ñuu ñiyivi. Quihin minoo ra sii si, ta tasi ra sii si nu ñuhu ra.

³² Ta cuee ca cua cuahnu si. Ta cua ndu si cahnu xaan, cahnu ca ta ziqui cuaha xaan inga nuu siti sa tasi yo. Nahnu xaan zoco tu. Ta ndya cuhva ndya zaa ta cua quisi cozo ti zoco tu.

Tuhva xaan ra Jesús cahan ziqui minoo cuhva

³³ Tacuan i cahan ra Jesús sihin ñiyivi. Ta i sityiño ra cuaha xaan cuhva tañi cuhva ya. Tandihí ñaa sa cuu cuiñi ñu, i cahan ra sihin ñu.

³⁴ Ta ma cahan maa ra tatu ma cahan ra ziqui minoo cuhva. Ta cuee ca ta i nacatyí casi ra sihin ñiyivi ndyico sii ra.

Zacutaxi ra Jesús tatyí ta ndutya

³⁵ Zuun ñi quivi cuan ta sa tyahan i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Coho yo inga siyo miñi.

³⁶ Ta i zandoo ra sii ñiyivi cuan, ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra sisi barco sa ñoho ra. Ta cuahan uu a uñi tahan ca barco sihin ra.

³⁷ Ta i quisaha minoo tatyí cahnu xaan. Ta i quisaha quihvi ndutya sisi barco cuan. Ta zuhva zuhva ñi cua cutu tu.

³⁸ Ta ra Jesús quixi ra ityi zuhma barco. Ñoho minoo zahma xiñi ra. Ta i zandoyo ra i casi ra sii ra. Ta catyi ra sihin ra: Maestro, ¿ñacu ña cohon ta sa cuñi cunaa yo?

39 Ta i nduvita ra Jesús, ta i cahan ra sihin tatyí: ¡Taxi ñi! Ta i catyí ra sihin ndutyá: ¡Ma ndyayu con! Ta taxi cuií ñi i nduu tatyí. Ta tacuan tucu ndutyá.

40 Ta ziquí i catyí ra Jesús sihin ra i casi ra: ¿Ñacu yuhu xaan ndo? ¿Ñacu ña ñi iñi ndo?

41 Ta iyo xaan i cuñi ra i casi ra. Ta i natuhun tahan ra, ta catyí ra: ¿Ñaa ra cuu ra ya vatyí cuhva ndya tatyí ta cuhva ndya ndutyá ta tyaa si yahvi sii ra?

5

Ra ñoho tatyí cuihna

1 I saa ra inga siyo miñi nu cu si Gadara,

2 ta i quita ra Jesús barco cuan. Ta i quisi minoo ra iyo nu ñaña. Ñoho tatyí cuihna sii ra.

3 Ndyaa maa ra nu ñaña, ta yoñi maa cuu cuhñi sii ra numaa sihin cadena.

4 Cuaha xaan saha i sihñi ñiyiví saha ra ta ndaha ra sihin cadena, zoco tandihi saha sahnu ndyihí ra sii si. Ta ñá cuu zandumazu ñiyiví sii ra.

5 Ndyiyaca ta ñiyaca ndihví noo ra yucu ta nu ñaña. Sacu saa ra, ta sahndya ra sii ra sihin yuu.

6 I ndyehe ra sii ra Jesús sica ca. Ta i cacono ra. Ta i sicuñi siti ra nu vasi ra Jesús.

7 Saa xaan i cahan ra, ta catyí ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin mi, Jesús? Moo cuu zehe ra Ndyoo, ra cahnu ca. Sa ndyoo ñi ma zandyehun tundoho sii.

8 Tacuan i catyí ra vatyí sa catyí ra Jesús: Yoho tatyí cuihna, quita sii ra ya.

9 Ta ziquí i ndaca tuhun ra Jesús sii tatyí cuihna cuan, ta catyí ra: ¿Ñaa nañi moo? Ta i catyí si: Nañi Legión vatyí cuaha xaan ndi iyo.

10 Ta i cahan ndahvi xaan si sihin ra Jesús sa ma tava ra sii si ta cuhun si ndya vaha ñi.

11 Ta yatyí ñi yucu cuan siyucu cuaha xaan quini. Nanducu ti sa casi ti.

12 Ta i quisaha cahan ndahvi tandihí tatyí cuihna cuan. Ta catyí si sihin ra Jesús: Tasun sii ndi nu yucu quini cuan. Ta cua quihví ndi sisi ti.

13 I catyí ra Jesús sihin si vatyí cuu. Ta ziquí i quita tandihí tatyí cuihna cuan sii rayí cuan, ta i quihví si sisi quini cuan. Ta tandihí sa uu mil quini cuan, i sino ti nu iñi noo yuhu miñi. Ta i sihi tandihí ti sisi ndutya.

14 Tacuan ta iyo xaan i cuñi ra zacuenda quini cuan. I sino xaan ra. Sahan ra nacahnu sa nacatyí ra sihin ñiyívi. Ta i quisi ndyehe ñiyívi ñaa sa cuu.

15 I saa ñu nu ndyaa ra Jesús, ta i ndyehe ñu sii ra i siñoho tatyí cuihna cuan. Sa ndyaa ra taxi ñi. Ñoho ra zahma ra, ta sa nduvaha cuñi xiñi ra. Ta i yuhu xaan ñu.

16 Ta ra i ndyehe cuan, i nacatyí ra sihin ñiyívi cuhva i tahan ra i ñoho tatyí cuihna sii cuan ta cuhva i tahan quini cuan.

17 Ta ziquí i catyí ñu sihin ra Jesús sa ndyoo ñi naquita ra ñuu ñu.

18 Tacuan ta i quihví ra Jesús sisi barco. Ta i quisaha cahan ndyoo ra siñoho tatyí cuihna sii cuan sihin ra Jesús vatyí cuñi ra cuhun ra sihin ra.

19 Zoco ñá saha ra Jesús sa cuhun ra. I catyí ra: Cuahan ndya vehun nu iyo ñiyívi suun. Ta nacatyun sihin ñu tandihí cuhva i tyindyee ra Ndyoo suun. Ta yozo caa i cundahvi iñi ra suun.

20 Ta cuahan ra cuan. Ta i nacatyí ra sihin tandihí ñiyívi tandihí ñuu nu cu si Decápolis tandihí

sa i zavaha ra Jesús sihin ra. Ta iyo xaan i cuñi ñiyiví.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i t̃in minoo ñaha yuzahma ra Jesús

²¹ Saa tucu ra Jesús sihin ra i casi ra inga siyo miñi. Ta cuaha xaan ñiyiví i titahan yuhu miñi nu i saa ra.

²² Ta i quisi minoo ra cu tyiño vehe ñuhu. Jairo nañi ra. Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús i sicuiñi siti ra.

²³ Ta i quisaha sacu ndahvi ra nuu ra Jesús ta catyi ra: Sa cuñi cuu cuii ña luhlu zehi. Coho ta tyizon ndohon sii ña. Ta cua nduvaha ña, ta ma cuu ña.

²⁴ Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra. Ta i sindyico tuu xaan ñiyiví sii ra. Ñihi xaan i catyihí ñu sii ra.

²⁵ Ta ticui ñiyiví cuan ñoho minoo ñaha cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu ña cuehe sa cuu ña niñi.

²⁶ Sa cuaha xaan tundoho ndyehe ña. Cuaha xaan médico i zacuu tata sii ña. I zanaa ña tandihí cuii sa iyo sii ña. Zoco ñá nduvaha ña. Xaan ca i nduu cuehe cuan.

²⁷ Ta sa i siñi ña sa cahan ñiyiví tuhun ra Jesús, i quisi ña ityi sata ra zava mahñu ñiyiví cuan, ta i t̃in ña yuzahma ra.

²⁸ Vatyí i sica iñi ña: “Vazu zahma ñi ra cua t̃in, ta nduvehi.”

²⁹ Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sicuita niñi ña. Ta i sito ña vatyí sa nduvaha ña sihin tundoho sa i tahan ña.

³⁰ Ta yatyí xaan i sito ra Jesús sa i quita zuhva tundyee iñi sii ra. I nandyehé ra siconduu nu yucu ñiyiví cuan. Ta i catyi ra: ¿Yoo cuu sa t̃in zahme?

31 Ta i catyi ra i casi ra sihin ra: ¿Atu ña siton vatyi tuu xaan ñiyivi cuahan suhun? ¿Ta yozo caa cuu ndaca tuhun yoo sa tñin zahmon?

32 Ta ra Jesús i nandyehé ra siconduu nu yucu ñiyivi cuan vatyi cua ndyehé ra yoo sa i tñin sii ra.

33 Yuhu xaan ñaha cuan ndya cuhva ñihí ñi ca ña vatyi sito ña ñaa sa cuu sa tahan ña. I quisi ña, ta i sicuñi siti ña nuu ra Jesús. Ta i nacatyi ña sihin ra tandihí cuui.

34 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zihí, i nduvohon vatyi i sino iñun sii. Cuahan vityi, ta ma caca ca iñun vatyi sa nduvohon sihin tundoho i tohon.

35 Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Jesús sihin ñaha cuan, ta i quisi cahan ñiyivi sihin ra cu tyiño vehe ñuhu. Ta catyi ñu: Sa sihi zehun. Ma zayanga con sii ra Maestro ya.

36 Ta i siñi ra Jesús sa cahan ñu. Ta i catyi ra sihin ra cu tyiño: Ma yuhun. Sino iñun.

37 Ta ñá saha ca ra Jesús sa cuhun cuaha xaan ñiyivi sihin ra. Ra Pedro ñi sihin ra Jacobo ta ra Juan, yañi ra Jacobo, cuahan sihin ra.

38 Ta sa cua saa ra Jesús vehe ra cu tyiño cuan, i siñi ra sa cuvaa xaan ñiyivi. Sacu ñu. Ta sacu saa ñu.

39 I quihvi ra sisi vehe, ta i catyi ra: ¿Ñacu cuvaa xaan ndo ta sacu xaan ndo? Ñá sihi ña luhlu ya. Quixi ña.

40 Zoco i sacu ndyaa ñiyivi sii ra. Tacuan ta i tava ra Jesús sii tandihí ñu. Ta i quihin ra zutu ña ta zihí ña luhlu cuan, ta ra i quisi sihin ra ndya nu candyaa ña luhlu cuan.

41 I tñin ra ndaha ña, ta i cahan ra sihin zahan maa ra: Talita, cumi. Tuhun cuan cuñi si catyi si:

Ñaha luhlu, catyi suhun vatyi nduviton. Nacuiñi ndyaa.

⁴² Zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ña luhlu sa iyo usi uu cuiya cuan. Ta ndaha nacaca ña. Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi.

⁴³ Ñihi xaan i saha ra Jesús tyiño sii ñu sa ma nacatyí ñu nu sihin minoo ñiyivi. Ta i catyi ra vatyí cuhva ñu sa casi ña luhlu cuan.

6

Sinuhu ra Jesús ñuu ra, ñuu Nazaret

¹ I quita ra Jesús ñuu cuan, ta cuahan ra ndya ñuu ra. Ta cuahan ra i casi ra sihin ra.

² Ta tahan si quivi quitatu ñiyivi. I sahan ra vehe ñuhu, ta i zacuaaha ra sii cuaha xaan ñiyivi. Ta iyo xaan i cuñi ñu, ta catyi ñu: ¿Ndyamaa i cutuhva ra ya tuhun ya? ¿Yozo caa i ñihi ra cuhva sa casi xaan iñi ra? ¿Yozo caa ñihi ra cuhva zavaha ra sa ndyityi?

³ ¿Atu yivi ra ya cuu ra cu carpintero, zehe ña María, ta yañi ra Jacobo, ra José, ra Judas ta ra Simón? Ta cuhva ra iyo ñu ihya sihin yo, ndihi ca. Tacuan i catyi ñu. Ta yucuan cuenda ñá tyaa ca ñu yahvi sii ra Jesús.

⁴ Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tyaa ñiyivi inga ñuu yahvi sii minoo ra profeta, zoco ndya ñuu ra, ndya vehe ra, nu ndyaa ñiyivi sii ra, ña tyaa ñu yahvi sii ra. Tacuan i catyi ra Jesús.

⁵ Ta yucuan cuenda ñá zavaha ra Jesús cuaha xaan sa ndyityi tañi i zavaha ra inga ñuu. I tyizo ra ndaha ra ziqui zuhva ñi ñiyivi cuhu, ta i zanduvaha ra sii ñu. Ta tacuan ñi.

⁶ Ta iyo xaan i cuñi ra vatyí ñá sino iñi ñu sii ra. Ta cuahan ra tandihí inga ñuu yucuan. Ta i zacuahá ra sii ñiyívi yucuan.

Tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyí cua nacatyí ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyívi

⁷ I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyí cuñi ra sa cua tasi ra uu uu ra. Ta i saha ra cuhva sii ra, cuhva sa tava ra tatyí cuihna sii ñiyívi.

⁸ Ta i catyí ra sihin ra vatyí ñahñi maa cua cuizo ra sa casi ra ityí. Minoo tuhun ñi tutatu cuñaá ra. Ta ñahñi ca sa cuizo ra nu yono ta nu xita ta nu xuhun.

⁹ Ndisa ndahvi ñi cundyaa saha ra. Minoo tuhun ñi camisa quihí ra, ta ma cuu sa uu tahan.

¹⁰ Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Tatu saha ñiyívi minoo vehe cundyaa ndo, yucuan ñi ndoo ndo ndya cua cuhun ndo inga ñuu.

¹¹ Tatu saa ndo minoo ñuu ta ña cuñi ñiyívi sii ndo ta ña tyizoho ñu sa cahan ndo, quita ndo ñuu cuan. Naquizi ndo saha ndo vatyí ma cuhun nu ñiyaca sii ñuu cuan sihin ndo. Tacuan ta cua coto ñiyívi vatyí i zavaha ñu sa ña vaha sihin ndo. Ñihi xaan cua coo tundoho sii ñiyívi ñuu Sodoma ta ñiyívi ñuu Gomorra quívi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyívi, zoco ñihi xaan ca cua coo tundoho sii ñiyívi ña cuñi tñn cuenda sii ndo. Tacuan i catyí ra Jesús.

¹² Ta ziquí cuahan ra, ta i zacoto ra sii ñiyívi vatyí nazandoo ñu cuatyí ñu.

¹³ Ta i tava xaan ra tatyí cuihna sii ñiyívi. Ta i natyihí ra azetye sii cuaha xaan ñiyívi cuhu, ta i zanduvaha ra sii ñu.

Cuhva i sihi ra Juan, ra i zacoo ndutya

14 Ta i sito ra rey Herodes, ra ndyaca ñaha yucuan, cuhva cuan vaty i cahan tandihî ñiyivi tandihî sa i zavaha ra Jesús. Ta i sica iñi ra Herodes: Ra Juan, ra i zacoo ndutya cuan, cuu ra. I nandoto ra, ta yucuan cuenda ndyityi xaan ra.

15 Ta i catyi tucu inga ñiyivi: Ra Elías cuu ra. Ta inga ñiyivi i catyi: Minoo ra profeta cuu ra tañi ra profeta sicoo ta sa naha.

16 Ta sa siñi ra Herodes cuhva cuan, ta i catyi ra: Ra Juan cuu ra, ta i nandoto ra. Ta yuhvi i tave tyiño sii ra sahdya yuu zucu ra.

17 Vaty zuun ñi ra Herodes i tava tyiño sii ñiyivi sa tyihi sii ra Juan vehe caa. Ta i siñi ra sii ra sihin cadena sa cuenda ña Herodías. Ta ña Herodías cuan i cuu ñazihî ra Felipe yañi ra Herodes. Zoco i quihin ra Herodes sii ña sa cuu ñazihî ra.

18 Ta ra Juan i catyi ra sihin ra Herodes: Ña vaha cua cuhun ñazihî yañun. Catyi ra.

19 Xaan xaan i nduu ña Herodías sihin ra Juan. Ta cuñi ña sa cahñi ña sii ra. Zoco ñá cuu

20 vaty yuhu ra Herodes sii ra Juan vaty sito ra vaty ñiyivi vaha cuu ra Juan. Ta ñahñi cuaty i zacuu ra. Ta yucuan cuenda ñá saha ra sa zavaha ña maña sii ra. Ta vazú ñá cutuñi iñi ra Herodes cuaha xaan sa cahan ra Juan, zoco i tahan iñi ra tyizoho ra sa cahan ra.

21 Ta ña Herodías i ñihi ña minoo cuhva quivi i nandusi cuiya ra Herodes. I saha ra sa cuxiñi tandihî ra ndyizo tyiño ra, sihin ra cu nuu sii zandaru, ta sihin tandihî ra nahnu nu cu si Galilea.

22 Ta i quihvi ña yoco zehe ña Herodías nu siyucu ra. Ta i sata saha maa tuhun ñi ña. Ta tahan xaan iñi ra Herodes sihin tandihî ra yucu sihin ra. Ta i

catyi ra Herodes sihin ña: Caca moo ñaa sa cuñun, ta cua cuhve sii si suun.

²³ Ta i tyiñaha ra Ndyoo ta catyi ra sa ndisa cuii vatyi cua cuhva ra ñaa sa cua caca ña vazú zava cuii ñuu ndyaca ñaha ra.

²⁴ I quita ña, ta i catyi ña sihin zihí ña: ¿Ñaa sa cua caque? Ta i catyi zihí ña: Cacon xiñi ra Juan, ra zacoo ndutya.

²⁵ Ta ta sica cuii ñi i ndihvi ña nu ndyaa ra Herodes, ta i catyi ña: Cuñi vityi vityi ñi xiñi ra Juan, ra i zacoo ndutya sihin minoo nu coho.

²⁶ Ta i nducuihya xaan iñi ra Herodes, zoco sa tyiñaha ra Ndyoo, ta sa siñi tandihí ñiyiví. Ta yucuan cuenda ñá cuñi ra catyi ra sa ma cuhva ra sa sica ña.

²⁷ Zuun ñi caa cuhva cuan i tasi ra minoo zandaru cua quihin xiñi ra Juan.

²⁸ Sahan zandaru cuan vehe caa, ta i sahdya ra zucu ra Juan, ta i quihin ra xiñi ra. Ta i quisi ndyaca ra sii si sihin minoo nu coho, ta i saha ra sii si sii ña yoco cuan. Ta i saha maa ña sii si sii zihí ña.

²⁹ Ta sa i sito ñiyiví ndyico sii ra Juan vatyi sa i sihi ra, ta i sinaquihin ñu sii coño ñuhu ra. Ta i tyihi ñu sii si si ñuhu.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayí

³⁰ Tacuan ta ziquí i titahan tucu ra i casi ra Jesús. Ta i nacatyi ra sihin ra tandihí sa i zavaha ra ta tandihí sa i zacuaaha ra sii ñiyiví.

³¹ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho yo; cua quitatu yo nu yoñi maa ñiyiví iyo. Tacuan i catyi ra vatyi tuu xaan ñiyiví i quisi. Ta tuu xaan ñu ndyico sii ra. Ta nu sa casi ra xita ta ñá cuyatyi ca ra.

³² Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra sihin minoo barco ndya minoo nu yoñi maa ñiyivi iyo.

³³ Zoco i ndyehe ñiyivi sa cuahan ra. Ta i nacoto ñu sii ra Jesús. Tandihí ñuu i quita ñu. Ta i sino ñu. Ta yatyí ca i saa ñu ta ziqui maa ra.

³⁴ I quita ra Jesús barco cuan, ta i cundahvi xaan iñi ra sii ñu vatyí tañi mvee ticatyí sa yoñi sito ho i cuu ñu. Ta i quisaha zacuaha ra sii ñu cuaha xaan cuhva.

³⁵ Ta cuhva sa cua iñi i quisi ra i casi ra nu ndyaa ra, ta i catyí ra sihin ra: Sahiñi xaan. Ta yoñi ñiyivi iyo ihya.

³⁶ Catyun sihin ñiyivi nacuhun ñu tandihí ñuu, tandihí cuadria, cua zata ñu sa casi ñu vatyí ña ndyizo ñu sa casi ñu.

³⁷ Ta i nacahan ra Jesús, ta catyí ra: Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyí ra sihin ra Jesús: Ma cuu zata maa ndi oco mil pan ta cuhva ndi casi ñiyivi.

³⁸ Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyí ra: ¿Yozo tahan pan ndyizo ñiyivi? Cua ndyehe xihna ndo. Ta sa sito ra i catyí ra: Ohon tahan pan, ta uu tahan tyiyaca.

³⁹ Ta ziqui i catyí ra Jesús vatyí nacundyaa ñiyivi ñn ñn ityí ñu nu itya.

⁴⁰ Ta i sicundyaa ñu ñn ñn ityí ñu. Ziendu ñu a uu xico usi ñu sa minoo minoo ityí ñu.

⁴¹ Tacuan ta i quihin ra Jesús sa ohon tahan pan cuan ta uu tahan tyiyaca cuan. Ta i nandyehé ndaa ra ityí andivi, ta i nacuhva ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo Zutu ra. Ta i sahnu ndyihí ra pan cuan. Ta i saha ra sii si sii ra i casi ra vatyí cua zasa ra

sii si sii ñiyivi. Ta tacuan tucu sa uu tahan tyiyaca cuan.

⁴² Tandihî ñiyivi cuan i sasi, ta i ndaha xaan iñi ñu.

⁴³ Ta i zacutu ñu usi uu tahan tyica sihin sa nandoo yuhu pan cuan ta tyiyaca cuan.

⁴⁴ Ohon mil sa maa rayi ñi ta ziiñ ñu zihî ta sa ndyihî sasi ñu, ndihî ca.

Cuhva i sica ra Jesús nu ndutya

⁴⁵ Tacuan ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyî nandihvi ra barco vatyî cua yaha ra inga siyo miñi ndya ñuu Betsaida. Ta ra Jesús cua catyi ra sihin tandihî ñiyivi cuan vatyî cunuhu ñu ndya ñuu ñu.

⁴⁶ Ta sa natasi ra Jesús sii ñu ndya ñuu ñu, ta i sahan ra minoo yucu vatyî cua cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu ra, ra iyo andivi.

⁴⁷ Ta cuhva sa i cuaa i saa barco ñoho ra i casi ra zava mahñu miñi, ta ra Jesús i nandoo maa tuhun ñi ra.

⁴⁸ Ta ziqui i ndyehe ra Jesús vatyî yîi xaan i zacaca ra barco vatyî ñihi xaan quiñi ndaha tatyî sii barco cuan. Ta ñaa ca cuan i tuhva ra Jesús nu yucu ra. Sica ra nu ndutya. Ta i cuñi ra Jesús yaha ra nu yucu ra.

⁴⁹ Ta i ndyehe ra vatyî sica ra Jesús nu ndutya, ta sica iñi ra vatyî minoo añaïma cuu ra. Ta i sacu saa ra

⁵⁰ vatyî tandihî ra i ndyehe sii ra. Ta i yuhu xaan ra. Ta i cahan ra Jesús sihin ra, ta catyi ra: Zandyee ndo iñi ndo. Yuhvi cui. Ma yuhu ndo.

⁵¹ Ta i quihvi ra Jesús sisi barco, ta i sicuita tatyî. Ta iyo xaan i cuñi ra i casi ra Jesús

⁵² vatyi tañaha ca cutuñi vaha iñi ra vatyi cahnu xaan cuu cuhva iyo sii ra Jesús vazú sa ndyehe ra sa ndyityi i zavaha ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ñiyivi nu cu si Genesaret

⁵³ I yaha zava ra sihin ra i casi ra nu miñi cuan. Ta i saa ra nu cu si Genesaret. Ta i sihñi ra barco cuan yuhu miñi.

⁵⁴ I quita ra barco cuan, ta yatyi xaan i nacoto ñiyivi sii ra Jesús.

⁵⁵ Ta i sino xaan ñiyivi nacahnu ityi cuan, ta i quisaha quisi ndyaca ñu sii ñiyivi cuhu sihin nu sito ndya nu ndyaa ra Jesús.

⁵⁶ Ta tandihí nu cuahan ra vazú ñuu nahnu a ñuu ndyihí a sicuhu, i saqui ñiyivi sii ñu cuhu ityi. Ta i cahan ndyoo ñu sihin ra Jesús vatyi natin ñiyivi cuhu sii ra vazú yuzahma ra. Ta tandihí ñu i tin sii ra, i nduvaha ñu.

7

Sa zativi añima ñiyivi

¹ Ra maestro cuenda ley, ra i quisi ityi ñuu Jerusalén sihin ra fariseo, i tuhva ra nu nandyaa ra Jesús.

² Sa i ndyehe ra vatyi ra i casi ra Jesús ña tuhva ra nacatya vaha ndaha ra sa sasi ra xita tañi iyo costumbre ñiyivi hebreo. Ta yucuan cuenda i cahan ra ndya vaha ñi sii ra vatyi ñá zavaha ra costumbre iyo yucuan.

³ Ta ra fariseo sihin tandihí ñiyivi hebreo ña zaña ñu costumbre sa ndoo vaha xaan ndaha ñu ta casi ñu xita vatyi tacuan i zacuaha ñiyivi sahnu sii ñu.

⁴ Ta sa nasaa ñu sa sahan ñu nuyahvi, ma casi ñu tatu ma nandaha vaha xaan ñu. Ta iyo cuaha xaan ca costumbre sii ñu. Nacatya ñu tasa, ta quizi, ta caa sa tuhva ñu cutyiño ta cuhva ndya sito ñu.

⁵ Tacuan ta i ndaca tuhun ra fariseo ta ra maestro cuenda ley ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda ña zavaha ñiyivi ndyico suun costumbre sa i zavaha ñiyivi sahanu vatyi ña nacatya vaha ñu ndaha ñu ta casi ñu?

⁶ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Vaha xaan i cahan ra Isaías cuhva iyo maa ndo vatyi zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa. Ta tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha. I catyi ra vatyi i catyi maa ra Ndyoo tyehen:

Ihya ñiyivi zacahnu ñu sii, sihin yuhu ñu.

Zoco ña zacahnu ñu sii, sa ndisa.

⁷ Zacuaha ñu sii ñiyivi maa maa costumbre ñiyivi ñi.

Ta ña zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa ndisa.

⁸ Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Maa ndo i zandoo ley ra Ndyoo vatyi cua cundyico ndo costumbre ñiyivi, tañi sa nacatya xaan ndo quizi ndo ta tasa ndo ta inga cuhva sa tacuan.

⁹ Tyaa siyo xaan ndo sa catyi Tuhun Ndyoo vatyi cuñi ndo zacahnu ndo costumbre ñiyivi sahanu.

¹⁰ Ihya cuu cuhva i tyaa ra Moisés: “Zacahnu ndo sii zutu ndo ta sii zihí ndo.” Ta “Yoo ra cahan sa quiñi sii zihí ra a sii zutu ra, nacañi ñiyivi sii ra.”

¹¹ Zoco maa ndo catyi vatyi cuu catyi minoo ñiyivi sihin zutu ra a sihin zihí ra: “Ma cuu tyindyeyi suun vatyi tandihí ndaha tyiñe corbán cuu si.”

(Tuhun corbán cuan cuñi si catyi si vatyi sii ra Ndyoo cuu.)

12 Tatu tacuan cahan minoo ñiyivi, maa ndo catyi ndo vatyí ma cuu tyindyee ca ra sii zutu ra a sii zihí ra.

13 Tacuan cuu cuhva zanduluhlu ndo tuhun cahan ra Ndyoo vatyí cuñi ndo zanducahnu ndo costumbre ndo. Ta cuaha xaan ca cuhva sa tacuan ndyicuu ndo.

14 Ta i cana tucu ra Jesús sii ñiyivi ta catyi ra sihin ñu: Tyizoho tandihí ndo, ta tyituñi vaha iñi ndo.

15 Yivi sa sasi ñiyivi ta yivi sa sihi ñu cuu sa zativi ñu. Zoco sa quiñi sica iñi ñu cuu sa zativi ñu. Zoco sa quiñi sica iñi ñu cuu sa zativi ñu.

16 Tatu siñi ndo, cuiñi ndo.

17 Ta sa zandoo ra Jesús sii ñiyivi cuan, ta i quihvi ra minoo vehe. Ta ra i casi ra, i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuñi si catyi si cuhva cuan?

18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ña siñi tucu maa ndo vatyí yivi sa sasi ñiyivi ta yivi sa sihi ñu cuu sa zativi ñu?

19 Vatyí yivi ñu quihvi si. Quihvi si sisi siti cahnu ñu ta ziqui quita si. Tacuan i catyi ra vatyí ñahñi sa ica iyo sa ma cuu casi ñiyivi. Cuu casi ñiyivi ñaa sa cuñi maa ñu. Ta yivi cuatyí cuu si.

20 Ta i catyi tucu ra: Sa quiñi sica iñi ñiyivi, yucuan cuu sa zativi ñu. Ta yucuan cuu cuhva cua coo cuatyí ñu.

21 Vatyí ñu quita tandihí sa sica iñi ñu, sa quiñi zavaha ñu, sa nama minoo rayi ñazihí inga ra, a sa coo cuaha xaan ñaha ra, a sa cahñi ra sii inga ñiyivi,

²² sa zuhu yo, sa cucuihna iñi yo sa cuenda ndaha tyiño inga ñiyivi, tandihí sa quiñi zavaha yo, sa zandavi ñaha yo, sa cuxi xaan iyo yo, sa cuihna iñi yo, sa vatya yo, sa cahnu xaan zaha yo sii yo ta sa ña zavaha yo sa vaha.

²³ Tandihí cuii cuhva quiñi ya, quita si añima ñiyivi, ta zativi si sii ñu.

Cuhva i sino iñi minoo ñaha inga ñuu sii ra Jesús

²⁴ I quita ra Jesús yucuan, ta cuahan ra ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón. I quihvi ra minoo vehe vatyí cuñi ra sa ma coto ñiyivi sa i saa ra. Zoco ñá cuu.

²⁵ Yatyí xaan i sito zihí minoo ñaha luhlu sa ñoho tatyí cuihna sii. Ta i quisi ña nu ndyaa ra Jesús. Ta i sicuiñi siti ña saha ra.

²⁶ Ta ñaha cuan i cacu ña ñuu Sirofenicia. Ta yivi ñiyivi hebreo cuu ña. Ta i sica ña tumañi iñi sii ra Jesús sa tava ra tatyí cuihna sa ñoho sii zehe ña.

²⁷ Zoco i cahan ra Jesús minoo cuhva sihin ña, ta i catyi ra: Natyindyee xihne sii ñiyivi ñui vatyí ña vaha quihin mi sa cua casi sa ndyíhi ta cuhve casi ina sii si.

²⁸ Ta i catyi maa ña: Ndisa, tata, zoco tañi ina lee cui vatyí cua casi vazu yuxita zanacoyo sa ndyíhi. Yucuan cuenda tyindyeyun sii, zuhva.

²⁹ Tacuan ta i catyi ra Jesús: Vaha cohon. Sa cuu cuhun. Sa quita tatyí cuihna sii zehun.

³⁰ Ta sa nasaa ña vehe ña, ta i ndyehe ña sii zehe ña nu sito, ta sa quita tatyí cuihna sii ña.

Zanduvaha ra Jesús sii ra zoho ta ñehe ra

³¹ I quita ra Jesús ñuu Tiro ta cuahan ra ndya Sidón ta ndya tandihí ñuu ndyíhi nu cu si Decápolis. Ta i saa ra yumiñi Galilea.

32 Ta i quisi ndyaca ñiyivi sii minoo ra zoho ta ñehe ra. Ta i sica ñu tumañi iñi sa cua tyizo ra Jesús ndaha ra sii ra.

33 Ta i quihin ra Jesús sii ra, ta i tuhva ra sihin ra ndya zava. I zanandoo noo ra sii ñiyivi. Ta i tyihi ra Jesús nu ndaha ra nduu siyo zoho ra zoho cuan. Ta ziqui i tyaa ra Jesús zii ra nu ndaha ra, ta i tin ra yaa ra ñehe cuan.

34 Ta i nandyehé ndaa ra Jesús ityi ziqui, ta i sinoo ra, ta i catyi ra sihin tuhun maa ra: ¡Efata! Tuhun cuan, cuñi si catyi si: ¡Nanuña!

35 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña zoho ra. Ta ndaha nacahan vaha ra.

36 Ta i ndisi tucu ra Jesús nu yucu ñiyivi. Ta i catyi ra sihin ñu vatyí ma nacatyí ñu nu sihin minoo ñiyivi. Zoco sa ñihi ca catyi ra Jesús sihin ñu, cuaha ca nacatyí ñu sihin ñiyivi.

37 Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi, ta i catyi ñu: Tandihí cui sa vaha zavaha ra Jesús cuhva ndya nacuiñi ra zoho, ta nacahan ra ñehe.

8

Cuhva i saha ra Jesús sa casi cumi mil rayii

1 Ta quivi cuan i tuhva cuaha xaan ñiyivi. Ta ñahñi maa sa casi ñu. Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:

2 Cudahvi xaan iñi sii ñiyivi ya vatyí sa iyo uñi quivi sa yucu ñu sihin, ta ñahñi maa sa casi ñu.

3 Tatu natasi sii ñu cunuhu ñu vehe ñu ta ma casi ñu, coto cuaña ñu ityi cahun ñu vatyí sica xaan i quisi ñu.

⁴ Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra: ¿Ndyá ityi cua quihin yo sa casi ñu ya sicuhu ya? Ta yoñi ñiyivi iyo ihya.

⁵ Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Yozo tahan pan ndyizo ndo? Ta i catyi ra: Usa tahan.

⁶ Tacuan ta i catyi ra Jesús vatyí nacundyaa ñiyivi cuan nu ñuhu. Ta i quihin ra sa usa tahan pan cuan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahanu ndyihí ra pan cuan. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta ra yucuan saha sii ñiyivi.

⁷ Ta ndyizo ñiyivi cuan zuhva tyiyaca ndyihí. Ta i saha tucu ra Jesús tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ti. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta i zasa ra sii si sii ñiyivi cuan.

⁸ Sasi ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu, ta ziqui i zacutu ñu usa tahan tyica sihin sa nandoo cuan.

⁹ Ta sa i sasi tañi cumi mil ñiyivi ta ziqui i natasi ra Jesús sii ñu ndya vehe ñu.

¹⁰ Ta i ndihvi ra barco sihin ra i casi ra, ta cuahan ra ndya nu cu si Dalmanuta.

Sica ra fariseo minoo sa ndyityi sii ra Jesús

¹¹ Tacuan ta ziqui i quisi ra fariseo, ta i quisaha natuhun tahan ra sihin ra Jesús. Cuñi ra ndyehe ra minoo sa ndyityi tañi zavaha ra Ndyoo vatyí cuñi ra coto ra atu ndisa i tasi ra Ndyoo sii ra Jesús.

¹² Ta ra Jesús i sinoo xaan ra. Ta i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan ñiyivi sa ndyehe ñu sa ndyityi? Catyi vatyí ma zavehi minoo sa ndyityi sa ndyehe ñi maa ñu.

¹³ Ta i zandoo ra Jesús sii ra fariseo. Ta i nandihvi tucu ra barco, ta cuahan ra inga siyo miñi cuan.

Tuhun cahan ra fariseo cuu tañi yusa i siya

14 I naa iñi ra i casi ra Jesús sa casi ra ta sa cuahan ra sihin barco cuan. Mínoo ñi pan ndyizo ra.

15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehé ndo, zacuenda ndo sii ndo sihin yusa i siya ra fariseo ta ra Herodes.

16 Ta i natuhun tahan ra i casi ra Jesús, ta i catyi ra: Cahan ra tacuan vatyí ñahñi pan ndyizo yo. Tacuan i sica iñi ra cuan vatyí ñá cutuñi iñi ra tuhun i cahan ra Jesús sa cuenda yusa i siya cuan. Ñá cutuñi iñi ra vatyí cahan ra Jesús mínoo cuhva vatyí cua zacuenda ra sii ra sihin cuhva zacuaha ra fariseo ta ra Herodes.

17 I sito ra Jesús sa natuhun tahan ra, ta i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan iñi ndo sa ña ndyizo ndo pan? ¿Atu ña cutuñi iñi ndo? ¿Atu tañaha ca ñihi ndo cuhva?

18 ¿Atu ña ndyehé ndo sihin siti nuu ndo, ta ña siñi ndo sihin zoho ndo? ¿Atu ña nacohon iñi ndo?

19 Quiví i sehi sa ohon tahan pan i sasi ohon mil rayii, ¿ta yozo tahan tyica si i naquihin ndo? Ta i catyi ra: Usi uu tahan.

20 Ta i catyi ra Jesús: Ta sa i sehi sa usa tahan pan i sasi cumi mil ñiyívi, ¿yozo tahan tyica i situ i naquihin ndo? Ta i catyi ra: Usa tahan.

21 Ta i catyi ra Jesús: ¿Ñacu ña cutuñi iñi ndo?

Zanduvaha ra Jesús sii mínoo ra cuaa ñuu Betsaida

22 I saa ra Jesús ñuu Betsaida. Ta i sindyaca ñiyívi sii mínoo ra cuaa nu ndyaa ra. Ta i sica xaan ñu tumañi iñi sa tyizo ra ndaha ra sii ra cuaa cuan.

23 Ta i tñn ra Jesús ndaha ra, ta i sahan ra sihin ra ndya yuñuu. Ta i tyaa ra Jesús zñi ra nuu ra cuaa

cuan, ta i tyizo ra ndaha ra ziqui ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa cuu ndyehe ra zuhva.

²⁴ Ta i ndyehe ra cuaa cuan, ta i catyi ra: Ndyehi ñiyivi. Tañi caa yutu caa ñu. Ta sica ñu.

²⁵ Ta i tyizo tucu ra Jesús inga saha ndaha ra nuu ra, ta i nduvaha ra. Sa nandyehe vaha ra tandihí.

²⁶ Tacuan ta i natasi ra Jesús sii ra ndya vehe ra, ta i catyi ra: Ma quihvun sisi ñuu. Ta ma nacatyun sihin ñiyivi.

Nacatyí ra Pedro vatyí ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyivi

²⁷ Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra tandihí ñuu ndyihí nu cu si Cesarea de Filipo. Ta ityi cuahan ra i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cui catyi ñiyivi?

²⁸ Ta i catyi ra i casi ra: Iyo ñiyivi catyi vatyí minoo ra i nandoto cuun tañi ra Juan, ra i zacoo ndutya a minoo ra profeta. Ta catyi inga ñiyivi vatyí ra Elías cuun.

²⁹ Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: Ta maa ndo, ¿yoo ra cui catyi maa ndo? Ta i catyi ra Pedro: Yoho cuu ra Cristo, ra i tasi ra Ndyoo vatyí cua zacacun sii ndi.

³⁰ Ta i catyi ra Jesús sihin ra vatyí ma nacatyí ra sihin ñiyivi.

Zacoto ra Jesús cuhva cua cuu ra

³¹ Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ra i casi ra vatyí cua ndyehe xaan ra i quisi ndya gloria tundofo. Ta ra mandoñi, ta ra zutu nahnu, ta ra maestro cuenda ley cua cuxaan xaan ra sihin ra. Ta cua cahñi ra sii ra. Ta sa cu uñi quivi, cua nandoto tucu ra.

32 Ta tandihí cuhva cuan casi xaan i nacatyí ra Jesús sihin ra. Tacuan ta i tava ra Pedro sii ra ndya zava, ta ñihi xaan i cahan ra Pedro sihin ra Jesús, ta catyi ra: Ña vaha cua tahan si suun cuhva sa cohon ña.

33 Ta i nandyehe ra Jesús nu yucu inga ra i casi ra. Ta xaan xaan i cahan ra sihin ra Pedro, ta catyi ra: Ma cahan con tacuan vatyi cohon tañi cahan cuihna. Ña sica iñun cuhva sica iñi ra Ndyoo. Sica iñun cuhva sica iñi ñiyívi.

34 Tacuan ta i cana ra Jesús sii ra i casi ra ta sii inga ñiyívi. Ta i catyi ra: Tatu iyo ra cuñi ra cundyico ra sii, nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu xaan ra sii ra. Ta nandyehe ra tundoho sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva zavehi.

35 Tatu ña cuñi ñiyívi sa cuu ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu, ta cua cahun ñu andyaya. Ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua cuu ñiyívi sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.

36 ¿Ñaa sa ñihi ñiyívi sa zahacanaa ñu tandihí sa iyo ñuu ñiyívi ta quívi cua cuu ñu ndaha cua naa ñi ñu?

37 ¿Ta yozo caa cuu tyiyahvi ñiyívi ta ñihi tahvi añima ñu?

38 Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo nuu ñiyívi iyo cuatyí ya, tacuan tucu cua cucahan nui sii ra. Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui, ta cua quisi tuqui sihin ángel. Ta cua ndyehe ñiyívi vatyi cahnu xaan cuu Zuti.

9

¹ Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyi iyo ñu yucu ihya ma cuu ñu ndya cua ndyehe ñu cuhva cundyaca ñaha ra Ndyoo vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

² Sa yaha iñu quivi ta cuahan ra Jesús sihin ra Pedro, ta ra Jacobo ta ra Juan ndya minoo yucu zucu xaan. Ta yucuan i zama cuhva caa ra Jesús nu yucu ra sihin ra.

³ Zahma ra xiño xaan i nduu si ta cuii xaan si tañi nieve. Yoñi numinoo ñiyivi cuu zanducuisi zahma tañi i nducuisi zahma ra Jesús.

⁴ Ta i ndyehe ra i casi ra Jesús sii ra Elías ta ra Moisés. Ra zacuaha Tuhun Ndyoo ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan. I quisi ra ndya gloria. Ta i natuhun ra sihin ra Jesús yucuan.

⁵ Ta i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Maestro, vaha xaan yucu yo ihya. Nazavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva; minoo cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés, ta inga si cuenda ra Elías.

⁶ Yuhu xaan tandihi uñi tahan ra i casi ra Jesús. Ta yucuan cuenda i cahan ra Pedro tacuan vatyi ñá sito ra ñaa sa cahan ra.

⁷ Ta ziqui i quisi minoo vico. Ta ndaha tyazi si sii tandihi ra. Ta i cahan minoo sa cahan sisi vico cuan. Ta catyi si: Ra ihya cuu zehi. Cuñi xein sii ra. Tyaa ndo yahvi sa cahan ra.

⁸ Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nandyeha ra i casi ra Jesús siconduu nu yucu ra. Ta ñá ndyehe ca ra sii ra Moisés ta nu ra Elías. Maa tuhun ñi ca ra Jesús nandyaa sihin ra.

9 Ta cuhva sa cua noo ra yucu cuan i catyi ra Jesús sihin ra vatyí ma nacatyí ra nu sihin minoo ñiyívi sa ndyehe ra ndya cua saa quívi cua nandoto tucu ra i quisi ndya gloria sisi sa i sihi ra.

10 Ta i sicumi xehe ra tuhun cuan, zoco i nducu tuhun tahan xaan ra: ¿Yozo caa cuu nandoto ñiyívi tatu sa i sihi ñu?

11 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu catyi ra maestro cuenda ley vatyí xihna ca ra Elías cua quisi ta ziquí ra Cristo?

12 Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii, xihna ca ra Elías i quisi, ta i zanduvaha ra tandihí tyiño vatyí cua quisi ra Cristo. Ta ¿ñaá catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda ra i quisi ndya gloria? Catyi si vatyí cua ndyehe xaan ra tundoho ta ma tyaa ñiyívi yahvi sii ra.

13 Yuhvi catyi sihin ndo vatyí ra Elías sa i quisi ra, ta i zavaha ñu tandihí sa cuñi maa ñu sihin ra. Tañi catyi Tuhun Ndyoo, ta tacuan i cuu si.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyí cuihna

14 Ta cuee ca i ndisi tucu ra Jesús nu yucu zuhva ca ra i casi ra. Nandyaa ra cuan zava mahñu. Ta yucu cuaha xaan ñiyívi siconduu cuii ñu sii ra. Ta natuhun tahan ra maestro cuenda ley sihin ra.

15 Ta sa i nandyehé ñiyívi sii ra Jesús, iyo xaan i cuñi ñu. Ta i sino xaan ñu ta i zatahan ñu sii ra.

16 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús: ¿Ñaa tuhun natuhun xaan ndo?

17 Ta i nacahan minoo ra nandyaa yucuan. Ta i catyi ra: Maestro, vasi ndyaque minoo zehi. Ñoho tatyí cuihna sii ra. Ta ña saha si cahan ra.

18 Ta ndya vaha cuii ñi cuhva nduxaan si sii ra. Ta zanduva si sii ra nu ñuhu. Ta saa tiñi yuhu ra. Ta sasi quihñi noho ra. Ta ndaha ndurutu ra. Ta yucuan cuenda cuehe xaan ra. Ta sa catyi vatyí tava ra i casun sii si. Zoco ñá cuu sii ra.

19 Ta i catyi ra Jesús sihin tandihí ñiyívi: Ndoho cuu ñiyívi ña sino iñi. ¿Yozo tahan ca quívi cua ndoi sihin ndo ta ziquí cua sino iñi ndo? Sa naha xaan i cundyeé iñi sihin ndo. Ta ndyaca ndo sii ra luhlu ña.

20 I sindyaca ra sii ra, ta i ndyehe tatyí cuihna cuan sii ra Jesús. Ta i nduxaan si sii ra luhlu cuan. Ta i nduva ra nu ñuhu. Sicotuu ra. Zañihi ra. Ta saa tiñi yuhu ra.

21 I ndaca tuhun ra Jesús sii zutu ra luhlu cuan: ¿Sa yozo tahan cuiya sa tahan ra tacuan? Ta i catyi zutu ra: Ndyá ta luhlu ra.

22 Ta cuaha xaan saha cañi ñuhu si sii ra nu ñuhu a si ndutya vatyí cuñi si cahñi si sii ra. Tatu cuu zanduvohon sii ra cundahvi iñun sii ndi, ta tyindyeyun sii ndi.

23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuu zanduvehi sii ra tatu cuu sino iñun vatyí cuu sii vatyí zavaha ra Ndyoo ñaa sa sica ñiyívi sino iñi sii ra.

24 Ta i cana saa zutu ra luhlu cuan ta catyi ra: ¡Sino iñi, ta tyindyeyun sii, cuhva sino ca iñi!

25 I ndyehe ra Jesús vatyí cuaha xaan ñiyívi cua titahan, ta xaan xaan i cahan ra Jesús sihin tatyí cuihna cuan, ta catyi ra: Yoho cuihna zañehe sii ñiyívi, cuihna zazoho sii ñiyívi, yuhvi catyi vatyí quiton. Zañon sii ra luhlu ya. Ta ma ndihvi con sii ra.

26 I sacu saa tatyí cuihna cuan, ta i zacuñaá si sii ra luhlu cuan, ta i quita si. Tañi ra sihi nduu ra. Ta i catyí cuaha xaan ñiyiví vatyí sa sihi ra.

27 Zoco i tñn ra Jesús ndaha ra, ta i cañihi ra sii ra, ta i nduvita ra.

28 Ta ziquí i quihví ra Jesús minoo vehe, ta i ndaca tuhun xehe ra i casi ra sii ra: ¿Ñacu ñá cuu tava nduhví tatyí cuihna cuan?

29 Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Cuu zacuu ndo tatu coo ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo.

Izacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

30 Ta i quita ra yucuan, ta i yaha ra nu cu si Galilea. Ta ñá cuñi ra Jesús sa coto numinoo ñiyiví nu cuahan ra.

31 I zacuaha ra sii ra i casi ra, ta catyí ra sihin ra: Cua xico minoo ra sii ii, ra i quisi ndya gloria. Ta cua tñn ñiyiví sii. Ta cua cahñi ñu sii. Ta sa cu uñi quiví cua nandoto tuquí.

32 Zoco ñá nacoto ra sa cahan ra Jesús, ta ñá ndaca tuhun ra vatyí cahan nuu ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

33 Tacuan ta ziquí i saa ra Jesús ñuu Capernaum. Ta sa ñoho ra minoo vehe, ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra i casi ra ta catyí ra: ¿Ñaa tuhun natuhun xaan ndo ityí i quisi yo?

34 Zoco taxi cuii ñi i nduu ra. Ta i cucahan nuu ra vatyí i natuhun tahan ra ityí i quisi ra yoo ra cuu ra ñiñi ca sii ra.

35 Ta i sicundyaa ra Jesús, ta i cana ra sii tandihí sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyí ra: Tatu iyo minoo ra cuñi ra cuu ra ra ñiñi ca, vaha ca ma zacahnu ra sii ra. Natyindyee ra sii inga ñiyiví.

³⁶ Ta ziqui i quihin ra Jesús sii minoo ra luhlu, ta i tyihi ra sii ra mahñu ñiyivi, ta i sicunumi ra sii ra, ta catyi ra:

³⁷ Tatu zavaha ñiyivi sa vaha sihin minoo ra luhlu sa cuenda mi, tañi sa zavaha ñu sa vaha sihin mi cuu si. Ta tatu zavaha ñiyivi sa vaha sihin mi, zavaha ñu sa vaha sihin Zuti.

Tatu ña cahan ñiyivi ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan

³⁸ Ta ziqui i catyi ra Juan: Maestro, i ndyehe ndi minoo ra tava ra tatyí cuihna sihin zivi moo, zoco yivi ra tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi vatyí ma zavaha ra sa tacuan.

³⁹ Ta i catyi ra Jesús: Ña vaha sa ñá saha ndo. Vaha tatu cua cutyiño ra zivi; ma cuu tucu cahan ra sa ndya vaha ñi ziqui.

⁴⁰ Vatyí tatu ma cahan ñiyivi ndya vaha ñi ziqui yo, tyindyee ñu sii yo.

⁴¹ Tatu cuhva ñiyivi ndutya cohon ndo vatyí i tasi ra Ndyoo sii, ta ra i casi cuu maa ndo, catyi vatyí cua tyiyahvi Ndyoo sii ñu.

⁴² Yoo ra cua zañaha sii minoo ra luhlu tañi ra luhlu ya cuhva zavaha ra sa ña vaha ta ma cundyico ca ra sii, vaha ca tatu sa i sihñi ñiyivi zucu ra cuan sihin minoo yuu yozo vee xaan ta zavita ñu sii ra sisi tyañuhu vatyí ca.

⁴³ Tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin ndohon, cahndya ndaxun sii si vatyí vaha ca cuhun gloria sihin minoo ñi ndohon ta ma cuhun sihin nduu tahan ndohon andyaya sisi ñuhu sa ma ndahva

⁴⁴ nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyivi ta nu cayu ñuhu tandihí cuii tyiemvu.

⁴⁵ Tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin sohon, cahndya ndaxi tucun sii si cuan vatyí vaha ca cuhun gloria sihin ii siyo ñi sohon, ta ma cuhun sihin nduu tahan sohon andyaya sisi ñuhu sa ma ndahva

⁴⁶ nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyívi, ta nu cayu ñuhu tandíhi cuii tyiemvu.

⁴⁷ Ta tatu cuñun ndyehun sa ña vaha sihin siti nuun, tavon sii si vatyí vaha ca cua quíhvun sihin minoo ñi siti nuun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta ma cuhun sihin nduu tahan siti nuun andyaya

⁴⁸ nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyívi, ta nu cayu ñuhu tandíhi tyiemvu.

⁴⁹ Zoco ñiyívi ndyico sii, cua nduvaha añima ñu tañi ñi vaha vatyí cua tahan ñu tundoho ihya ñuu ñiyívi sa cuenda mi. Ta tundoho cuan, tañi ñuhu cuu si vatyí sito xaan ñu tundoho. (Ta tacuan cua nduvaha añima ñu.)

⁵⁰ Vaha xaan cuu ñi, zoco ¿yozo caa cutyiño ñiyívi sii si tatu ña uhva ca si? Tañi ñi vaha cua cuu maa ndo tatu vaha cua zavaha ndo sihin inga ñiyívi.

10

Cuhva i zacuaha ra Jesús vatyí ña vaha cua zandoo minoo ra ñazíhi ra

¹ I quita ra Jesús ñuu Capernaum, ta cuahan ra nu cu si Judea inga siyo yuu Jordán. Yucuan, cuaha xaan ñiyívi i titahan nu ndyaa ra, ta inga saha i zacuaha ra sii ñu tañi cuhva sa tuhva ra.

² Ta ziqui i quisi ra fariseo nu ndyaa ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyí ra: ¿Atu iyo ley

sa zandoo minoo ray# sii ñazih# ra? Tacuan cahan ra vaty# cuñi ra fariseo tyaa ra cuaty# sata ra Jesús.

³ Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa sa i catyi ra Moisés?

⁴ Ta i catyi ra fariseo: Saha ra Moisés cuhva sa sino minoo tutu, ta ziqu# cuu zandoo ra sii ña sihin ley.

⁵ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: I saha ra Moisés ley cuan sii ndo vaty# ñih# xaan iñi ndo.

⁶ Zoco sa xihna ñi i zavaha ra Ndyoo tandih# sa iyo ñuu ñiyiv#, ta i zavaha ra minoo ray# ta minoo ñaha.

⁷ Ta yucuan cuenda cua zandoo ray# sii zutu ra ta sii zih# ra, ta cua cu-#n ra sihin ñazih# ra.

⁸ Sa nduu tahan ñu cua nduu ñu tañi minoo ñi. Cuhva sa ndyehe ra Ndyoo sii ñu, minoo ñi ñiyiv# cuu ñu.

⁹ Cuu, ña vaha zandoo ray# sii ñazih# ra. Nu maa ña ta ma zandoo ña sii maa ra vaty# ra Ndyoo i zandu-#n ra sii ñu.

¹⁰ Ta sisi vehe i ndaca tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ñaa tuhun cuu si cuan.

¹¹ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra zandoo sii ñazih# ra ta quihin ra inga ñaha, yucuan cuu ra iyo cuaty# vaty# ña ndoo zavaha ra sihin ñazih# ra.

¹² Tacuan tucu ñaha zandoo sii y# ña ta cuhun ña sihin inga ray#, iyo cuaty# ña vaty# ña ndoo zavaha ña.

Cuhva i zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyih#

¹³ Tacuan ta ziqu# i quisi ndyaca ñiyiv# sii sa ndyih# nu ndyaa ra Jesús vaty# cua tyizo ra ndaha ra sii si ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ñiyiv# cuan vaty# ma quisi ñu.

14 Ta i ndyehe ra Jesús, ta i cuxaan ra ta catyi ra: Ma cahan ndo. Naquisi ndyaca maa ñu sii sa ndyihí sii, vatyi tatu cuñi ñiyiví sa cua cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu, cua sino iñi ñu sii, tañi sino iñi sa ndyihí ya.

15 Ndisa cuii sa quehin vatyi ñiyiví ña sino iñi tañi sino iñi sa ndyihí ya, ña saha ñu sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.

16 Ta i quihin ra sii sa ndyihí, ta i tyizo ra ndaha ra sii minoo minoo si. Ta i catyi ra: Nacuhva ra Ndyoo sa vaha sii ndo.

Cuhva i cahan minoo ra yoco, cuca sihin ra Jesús

17 Ta sa quita ra Jesús, ta i quisi minoo ra. Sino xaan ra, ta i sicuiñi siti ra nuu ra Jesús. Ta i ndaca tuhun ra sii ra: Maestro, vaha xaan ra cuun. ¿Ñaa sa cua zavehi, ta ñihi tahvi añime gloria?

18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu catyun vatyi vaha xaan ra cui? Minoo tuhun ñi ra vaha iyo, ra Ndyoo.

19 Sa siton tandihí ley ra Ndyoo: Ma cahun minoo ñaha tatu yiví ñazihun cuu. Ma cahñun ñiyiví. Ma cohon cuendu sata ñiyiví. Ma zandavi ñohon sii ñiyiví. Tyoon yahvi sii zutun ta sii zihun.

20 Ta ra cuan i nacahan ra: Tacuan iyo mi ndya ta luhli. Catyi ra.

21 Ta i cuñi xaan ra Jesús sii ra ta catyi ra: Cumañi minoo ñi ca cuhva suun. Cuahan ta xicon tandihí sa iyo suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyiví ndahvi. Ta ma cumañi si suun nu cua soon gloria. Ta ziqui quisi cundyicon sii.

22 Ta sa siñi ra cuan cuhva cuan ta i nducuihya xaan iñi ra ta cuahan ra vatyí cuca xaan ra (ta ñá cuñi ra sa zanaa ra xuhun ra).

23 Ta i nandyehé ra Jesús siconduu nu yucu ñiyiví ndyico sii ra ta catyí ra: Yíi xaan ta cuu quihví ñiyiví cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

24 Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra Jesús. Ta i catyí tucu ra Jesús sihin ñu: Zehe luhli, yíi xaan cua quihví minoo ra iyo xaan ndaha tyiño nu ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyí sica iñi ra vatyí cua tyindyee ndaha tyiño ra sii ra ta cua cuu quihví ra.

25 Yíi ca quihví minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta ziquí ca minoo camello yaha tí xuu minoo yícui ticuí.

26 Ta sa siñi ñu cuan cuhva cuan ta iyo xaan i cuñi ñu. Ta i natuhun tahan ñu. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús: ¿Yoo ñiyiví cua cacu ta ma cuhun ñu andyaya?

27 Ta i ndyehé ra Jesús sii ñu ta catyí ra: Ma cuu zavaha ñiyiví cuhva cuan, zoco Ndyoo cuu zavaha ra vatyí Ndyoo ñahñi sa yíi nuu ra.

28 Ta ziquí i catyí ra Pedro: Tata, nduhví sa zandoo ndí tandihí ndaha tyiño ndí, ta ndyico ndí suun.

29 Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii sa quehin sihin ndo vatyí ra zandoo vehe ra, a yañi ra, a cuhva ra, a zutu ra, a zihí ra, a ñazihí ra, a ñuhu ra sa cuenda mi ta sa cuenda Tuhun Ndyoo

30 cua ñihi ra cuaha xaan ca ihya ñuu ñiyiví tañi minoo ziendu ca vehe ra, ta yañi ra, ta cuhva ra, ta zihí ra, ta zehe ra, ta ñuhu ra vazú cua tahan ra tundoho. Zoco inga ñuu ñiyiví cua cundito ra tandihí cuii tyiemvu.

³¹ Ta cuaha xaan ñiyiví ñiñi vityi, yiví ñiyiví ñiñi cua cuu ñu. Ta ñiyiví ña ñiñi, cua nduu ñu ñiyiví ñiñi xaan.

Nacatyí ra Jesús inga saha vatyí cua cahñi ñiyiví sii ra

³² Tacuan ta ziquí cuahan ra ityi ñuu Jerusalén. Ityi nuu iñi ra Jesús, ta ityi sata vasi ra i casi ra, ta iyo xaan cuñi ra. Ta ñiyiví ndihí sihin ra, yuhu xaan ñu. Tacuan ta i cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra ndya zava, ta i nacatyí ra sihin ra tandihí cuhva sa cua cuu sii ra.

³³ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehé ndo vatyí sa cuahan yo ityi ñuu Jerusalén nu cua xico tuhun ñiyiví sii ra i quisi ndya gloria. Ta cua tñn ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sii ra. Ta cua catyi ra cuan vatyí cua cuu ra. Ta cua cuhva ra sii ra sii ñiyiví sa yiví ñiyiví hebreo cuu.

³⁴ Ta cua vacu ndyaa ñu sii ra. Ta cua cañi xaan ñu sii ra. Ta cua tyicu zii ñu sii ra. Ta cua cahñi ñu sii ra. Zoco sa cu uñi quiví ta cua nandoto tucu ra sisi sa i sihi ra.

I sica ra Jacobo ta ra Juan minoo tumañi iñi sii ra Jesús

³⁵ Ta ziquí i tuhva ra Jacobo ta ra Juan nu ndyaa ra Jesús. Zehe ra Zebedeo cuu sii nduu tahan ra. Ta i catyi ra: Maestro, cuñi ndi zavohon minoo tumañi iñi sa sica ndi suun.

³⁶ Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñi ndo zavehi?

³⁷ Ta i catyi ra: Cuhvon vatyí quiví cua cundyaca ñohon ta cua cundyaa maa ndi suhun. Minoo ndi siyo cuohon ta minoo ndi siyo zatyun.

³⁸ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa sica ndo. ¿Atu cundyee ndoho ndyehe ndo tundoho tañi tundoho cua ndyehe mi?

³⁹ Ta i catyi ra: Cundyee iñi ndi. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii cua ndyehi tundoho, ta cua ndyehe ndo tundoho sa cuenda mi.

⁴⁰ Zoco sa cundyaa ndo siyo cuehi ta siyo zatyí, ña tahan si sa yuhvi kuhva. Maa ra Ndyoo cua catyi yoo ra cua ñihi ndatu cuan.

⁴¹ Ta sa siñi inga sa usi tahan ra i casi ra Jesús, ta i cuxaan ra sihin ra Jacobo ta ra Juan.

⁴² Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi ra: Sa sito maa ndo kuhva ndyaca ñaha ñiyívi ñuu ñiyívi. Iyo ra cu nuu, ta zacoto ra sii tandihí ñiyívi vatyi ndyaca ñaha ra sii ñu.

⁴³ Zoco ña tacuan cuu si sa cuenda ndoho. Zama si kuhva. Tatu cuñi minoo ra cuu ra ra cahnu, natyindyee ra sii ra tahan ra.

⁴⁴ Ta yoo ra cuñi sa cuu ra minoo ra cahnu ityi nuu ra Ndyoo, nanduu ra muzu sii tandihí ndo.

⁴⁵ Vatyi kuhva ndya ra i quisi ndya gloria, ta ña vasi ra sa vatyi tyindyee ñiyívi sii ra. Vasi ra sa tyindyee ra sii ñiyívi. Tacuan iyo ra. Ta yucuan cuenda cua cuu ra sa cuenda ñiyívi, ta ziqui cuu quihvi ñu gloria.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa, ra nañi Bartimeo

⁴⁶ I saa ra Jesús ñuu Jericó, ta kuhva sa cua quita tucu ra ñuu cuan sihin ra i casi ra ta i sindyico cuaha xaan ñiyívi sii ra. Ta minoo ra cuaa, ra nañi Bartimeo, zehe ra Timeo, ndyaa ra ityi vatyi caya ra.

47 Ta sa sito ra vatyí ra Jesús, ra ñuu Nazaret, cua yaha ityi cuan ta i cana saa ra ta catyi ra: ¡Jesús, yoho cuu ñiyiví sii ra rey David, cundahvi iñun sii!

48 Cuaha xaan ñiyiví catyi sihin ra nacutaxi ra, zoco ñihi ca nduu ra cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho ñiyiví ra David, cundahvi iñun sii!

49 Tacuan ta i sicuiñi ra Jesús ta i catyi ra: Cana ndo sii ra. Ta i cana ñu sii ra cuaa ta catyi ñu: Zanduzii iñun, ta nduviton vatyí cana ra Jesús suun.

50 Ta ta sica cuii ñi i nduvita ra, ta i zandoo ihno ra zahma ndisi ra. Ta i tuhva ra sii ra Jesús.

51 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi suhun? Ta i catyi ra cuaa cuan: Maestro, cuñi zanduvohon nui.

52 I catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuu cuhun. Sa nduvohon vatyí i sino iñun. Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha nandyehé ñi ra cuaa cuan. Ta cuahan ra sihin ra Jesús.

11

Cuhva i quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén

1 Ta sa saa ra yatyí ñi ñuu Jerusalén nu ndyaa ñuu Betfagé ta ñuu Betania yatyí ñi yucu sa nañi Olivos, ta i tasi ra Jesús sii uu tahan ra i casi ra.

2 Ta i catyi ra: Cuahan ndo ñuu ndyaa yatyí ñi ya sa ndoo ñi. Tatu saa ndo cua ndyehé ndo minoo burro, nuhñi ti, quití ta yoñi ca maa cozo. Ndasi ndo sii ti, ta quisi ndo sihin ti.

3 Tatu iyo ñiyiví ndaca tuhun sii ndo ñaa sa ndyicuu ndo ta catyi ndo: “Cuñi ra cu nuu sii yo sii ti, ta tañi ca cua quisi nuhu ti.”

⁴ Ta cuahan ra, ta i nañihi ra burro cuan. Nuhñi ti ityi, yatyí ñi yuvehe. Ta i ndasi ra sii ti.

⁵ Ta i catyi ra yucu yucuan sihin ra: ¿Ñaa sa ndyicuu ndo? ¿Ñacu ndasi ndo burro ña?

⁶ Tacuan ta i nacatyí ra cuhva sa catyi ra Jesús sihin ra. Ta i saha ñiyívi sa cuhun ra sihin burro cuan.

⁷ I sindyaca ra sii ti nu ndyaa ra Jesús, ta i tyizo ra zahma ra sata ti, ta ziquí i sicozo ra Jesús sii ti.

⁸ Ta cuaha xaan ñiyívi i saqui ñu zahma ñu ityi. Ta inga ca ñiyívi i sahndya ñu ndaha numa, ta i saqui ñu ityi.

⁹ Ta ñu cuahan ityi nuu ra, ta ñu vasi ityi sata ra i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra Ndyoo vatyí vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra Ndyoo!

¹⁰ ¡Vaha xaan cua cundyaca ñaha maa ra cuhva i sindyaca ñaha ra rey David, ra i cuu ñiyívi sii yo! ¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra iyo ityi ziquí! Catyi ñu.

¹¹ Tacuan i quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta i quihvi ra vehe ñuhu. Ta i ndyehe ra tandihí sa iyo yucuan, ta ziquí cuahan ra ñuu Betania sihin sa usi uu tahan ra i casi ra vatyí sa cua iñi xaan.

Ña zii maa i cuñi ra Jesús sihin minoo yutu ñahñi yucu vixi iñi nuu

¹² Ta inga quívi i quita ra ñuu Betania. Ta i sizoco xaan ra Jesús.

¹³ Tacuan ta i ndyehe ra minoo yutu sa nañi higuera sihin ndaha tu. Ta sahan ra i sindyehe ra tatu iñi siti tu, zoco ñá ñihi maa ra ndaha ñi. Maa maa ndaha ñi tu iñi vatyí yívi tyiemvu iyo siti tu cuu si.

14 Ta i catyi ra Jesús sihin yutu cuan: Ma coo ca situn vatyí ma casi ca ñiyívi sii si ndaha cuii ñi. Ta i siñi ra i casi ra sa cahan ra.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyívi zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

15 I saa tucu ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta sa i quihvi ra vehe ñuhu ta i quisaha tava ndyizo ra sii ñiyívi xico ta ñiyívi zata. Ta i zanduva ihno ra mesa nu nazama ñiyívi xuhun sii inga ñiyívi, ta tacuan tucu tyayu nu xico ñiyívi paloma.

16 Ñá saha ca ra sa cuizo ñiyívi ndaha tyiño sisi vehe ñuhu.

17 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñu ta catyi ra: Catyi Tuhun Ndyoo: “Vehe mi cunañi si vehe nu cahan ñiyívi sihin ra Ndyoo. Ta sa cuenda tandihí cuii ñiyívi ñuu ñiyívi cuu si.” Zoco maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii si.

18 I siñi ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sa cahan ra. Ta i quisaha nducu ra cuhva cahñi ra sii ra. I yuhu xaan ra sii ra Jesús vatyí iyo xaan i cuñi tandihí ñiyívi sihin tandihí cuhva i zacuaha ra.

19 Zoco sa tyahan cuan, i quita ra Jesús ñuu cuan ta cuahan ra.

Ndaha na-ityi yutu higuera

20 Ta inga quívi i yaha ra ñaha ñi, ta i ndyehe ra vatyí sa na-ityi yutu i cahan ra Jesús sihin ndya cuhva ndya yoho tu.

21 Ta i nacoñon iñi ra Pedro, ta catyi ra sihin ra Jesús: Ndyehe Maestro, sa i na-ityi yutu i cohon sihin.

22 Ta i catyi ra Jesús: Sino iñi ndo sii ra Ndyoo.

²³ Quehin sa ndisa sihin ndo vatyí yoo ra cua catyí sihin yucu ya: “Cuiñi siyon ihya, ta cua ndihvun sisi tyañuhu.” Tatu sino iñi ra tacuan, tacuan cua cuu si sa ndisa cuii.

²⁴ Tyehen catyí vii sihin ndo: Sino iñi ndo sa cua ñihi ndo tandihí sa cua caca ndo sii ra Ndyoo. Ta cua cuhva ra tandihí si sii ndo.

²⁵ Tatu sica tahvi ndo sii ra Ndyoo ta iyo cuatyí ndo sihin inga ñiyívi, zanaa ndo iñi ndo cuatyí i zacuu ñu sihin ndo. Ta tacuan tucu ra Ndyoo Zutu yo, ra iyo andívi, cua zandasi ra cuatyí maa ndo.

²⁶ Zoco tatu ma zanaa ndo iñi ndo cuatyí i zavaha ñiyívi sihin ndo, tacuan tucu ra Ndyoo Zutu yo, ra iyo ityí ziquí, vatyí ma zandasi ra cuatyí maa ndo.

Iyo xaan cuhva sii ra Jesús

²⁷ Inga saha i quisi tucu ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta sa quihvi ra vehe ñuhu ta i quisi ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley sihin ra mandoñi nu ndyaa ra Jesús.

²⁸ Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyí ra: ¿Yoo ra i tasi suun vatyí cua tava ndyizon sii ñiyívi sisi vehe ñuhu ya? ¿Yoo sa saha tuhun suun vatyí cuu zavohon tandihí cuii cuhva ya?

²⁹ Ta i catyí ra Jesús sihin ra: Cua ndaca tuhun minoo cuhva sii ndo. Tatu cuu nacatyí ndo, tacuan ta cua nacatyí sihin ndo yoo sa saha cuhva sii mi.

³⁰ Ta i catyí ra: ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra a ñiyívi? Nacatyí ndo.

³¹ I quisaha natuhun tahan xehe ra, ta i catyí ra sihin tahan ra: Tatu catyí yo vatyí Ndyoo i tasi sii

ra, ta ziqui cua catyi ra Jesús: “¿Ñacu ñá sino iñi ndo?”

³² ¿A catyi yo vatyí ñiyivi i tasi sii ra? Catyi ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyivi vatyí sa sito ra vatyí tandihí cuií ñiyivi sino iñi ñu vatyí i cahan ra Juan sa cuenda ra Ndyoo.

³³ Ta yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Jesús: Ña sito ndí. Ta i catyi ra Jesús: Tacuan tucu ii, ma nacatyí yoo ra i saha cuhva ya sii.

12

Tañi ra ña cuñi zatyíño vaha, tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

¹ Tacuan ta ziqui i quisaha cahan ra Jesús sihin minoo cuhva ta catyi ra: Sicoo minoo ra i tasi minoo sacu yoho uva. Ta i zavaha ra nu i tava ra ndutya uva ta minoo vehe tyiyahva vatyí cua zacuenda ra sacu ra, ta i saha noo ra sacu ra sii inga ityi ra zatyíño. Ta cuahan ra inga ñuu.

² Ta i saa quivi i sicoo uva cuan. Ta i tasi sito ho si minoo muzu ra vatyí cua caca ra zuhva, cuhva sa tahan si sii patrón ra.

³ Ta i tñn ra sii muzu ra cuan, ta i cañi xaan ra sii ra. Ta i natasi ra sii ra. Ta ñá saha ra nu zuhva uva cuan.

⁴ Ta i tasi tucu sito ho si sii inga muzu ra. Ta i cañi xaan ra sii ra sihin yuu. I tahvi ra xiñi ra. Ta quiñi xaan i zavaha ra sihin ra.

⁵ Ta ziqui i tasi tucu sito ho si sii inga tucu ra. Ta i sahñi ra sii ra. Ta i tasi sito ho si cuaha ca muzu minoo minoo ra. Zuhva ra i cañi ra, ta zuhva ra i sahñi ra.

⁶ Ta iyo minoo tuhun ñi zehe sitoho si, ta cuñi xaan ra sii ra. Ta nu ndihi tuhun i tasi ra sii ra vatyi sica iñi ra: “Cua tyaa ra yahvi sii zehi.”

⁷ Ta i catyi ra zatyíño cuan sihin tahan ra: “Ihya cuu ra cua nañihi ndaha tyiño quiví cua cuu zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyí ndoo maa yo sihin sacuya.”

⁸ I tñin ra sii ra. Ta i sahñi ra. Ta i tava ra coño ñuhu ra sata sacua.

⁹ Ta i ndaca tuhun ra Jesús ta catyi ra: ¿Yozo caa cua zavaha sitoho ñuhu cuan vityi? Cua cuhun ra, ta cua cahñi ra sii ra zatyíño cuan. Ta cua cuhva noo ra ñuhu cuan sii inga ñiyiví.

¹⁰ ¿Atu tañaha ca cahvi ndo Tuhun Ndyoo? nu catyi si:

I zavita ihno ñiyiví zandaa vehe sii yuu sa cuñi si cuenda siqui vehe.

Ta vityi, yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta ziqui tandihi sa cuenda vehe cuan vatyí tacuan catyi ra Ndyoo.

¹¹ Ta vaha xaan cuñi yo sihin cuhva ya.

¹² Ta i nducu ra ndyizo tyiño cuhva tñin ra sii ra Jesús vatyí i siñi ra cuhva cahan ra Jesús, cuhva iyo maa ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyiví. Ta yucuan cuenda i zandoo ra sii ra ta cuahan ra.

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

¹³ I tasi ñiyiví sii zuhva ra fariseo ta ra ñoho cuenda ra Herodes vatyí cua zandavi ñaha ra sii ra Jesús, ta cua nducu ra cuhva sihin ñaa minoo cuhva cua cahan ra Jesús ta ziqui cua cuu tyaa ra cuatyí sata ra.

14 I quisi ra cuan ta i catyi ra: Maestro, sito ndi vatyi cohon sa ndisa, ta inuu ndita ñi tyoon yahvi sa cahan inga ñiyivi a cuca ñu a ndahvi ñu. Ndisa cuii zañohon ityi ra Ndyoo. ¿Atu vaha cua tyiyahvi yo xuhun sa sica ra gobierno César, a ña vaha? ¿Atu cua tyiyahvi ndi a ma tyiyahvi ndi?

15 Ta i sito ra Jesús vatyi ña vaha añima ra cuan, ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu saqui xaan ndo xayu sehi? Quisi ndyaca ndo minoo xuhun vatyi ndyehi.

16 Ta i sindyaca ra sii si. Ta sa ndyehe ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zivi ndyaa ya? Ta i catyi ra: Sii ra gobierno César.

17 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva ndo sii ra gobierno César sa cuu sii ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu sii ra Ndyoo. Ta iyo xaan i cuñi ra sihin cuhva i cahan ra Jesús.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyivi

18 I sahan tucu minoo ityi ra saduceo nu ndyaa ra Jesús. I sica iñi tandihí ra saduceo vatyi ma nandoto tucu ñiyivi, ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra:

19 Maestro, i tyaa ra Moisés minoo ley vatyi tatu sihi minoo rayi ta ndoo ndahvi ñazihí ra, ta yoñi zehe ra, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan. Ta cua coo zehe ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.

20 Sicoo usa tahan rayi sihin yañi ra. I tindaha ra nuu, ta i sihi ra, ta yoñi zehe ra i sicoo.

21 Ta ziqui i tindaha ra cu uu sihin ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta yoñi zehe ra i sicoo. Ta tacuan tucu ra cu uñi.

22 Ta tacuan i tindaha tandihí sa usa tahan ra sihin ñaha cuan. Ta i sihi ra. Ta numinoo ra yoñi

zehe ra i sicoo. Ta nu ndihî tuhun, i sihi tucu maa ñaha cuan.

²³ ¿Yoo ra cua cuu yîi ña quivî cua nandoto tucu ñiyivî vatyî ñazihî tandihî sa usa tahan ra i cuu sii ña? Tacuan i catyî ra sihin ra Jesús.

²⁴ Ta i catyî ra Jesús sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa cahan ndo vatyî ña sito ndo Tuhun ra Ndyoo. Ta ña sito ndo yozo caa iyo cuhva sii ra.

²⁵ Quivî cua nandoto ñiyivî i sihi, ma tindaha ca ñu. Ta ma cuhva ca ñu sii zehe ñu sa tindaha ñu. Tañi ángel sa iyo andivî tacuan cua nduu ñu.

²⁶ Ta tatu cuñi ndo coto ndo tatu cua nandoto tucu ñiyivî, cuñi si sa nacohon iñi ndo sa i tyaa ra Moisés nu i saha ra cuenda yozo caa i cayu minoo taca iñu. Ta i cahan ra Ndyoo sihin ra sisi tu ta catyî ra: “Yuhvi cui Ndyoo sii ra Abraham ta sii ra Isaac, ta sii ra Jacob.”

²⁷ Tacuan i cahan ra Ndyoo vazú sa sihi tandihî ra cuan ta sa naha vatyî sito ra Ndyoo vatyî ndito ra cuan ta cua nandoto tucu ra. Yivî Ndyoo sii ra ndaha sihi cuii cuu Ndyoo Zutu yo. Ndyoo sii ñiyivî cua cundito tandihî tyiemvu cuu maa ra. Ta zama xaan yuhu ndo vatyî sica iñi ndo vatyî ma nandoto tucu ñiyivî.

Minoo ley ra Ndyoo sa ñiñi ca

²⁸ I saa tucu minoo ra maestro cuenda ley, ta i siñi ra sa ndaca tuhun xaan ñiyivî sii ra Jesús, ta i sito ra vatyî vaha xaan i nacahan ra Jesús sihin ñu, ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii ra ta catyî ra: ¿Ndyo cuu ley ra Ndyoo sa ñiñi ca?

²⁹ Ta i catyî ra Jesús sihin ra: Ley sa ñiñi ca sii ra Ndyoo catyî si: “Ndoho ñiyivî hebreo, cuiñi ndo.

Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii ndo, minoo tuhun ñi ra iyo.

³⁰ Ñihi xaan cuñi ndo sii ra Ndyoo Zutu ndo sihin añaima ndo. ñin ñi sii ra caca ñi ndo; ñin ñi sihin ra cahan ndo; ñin ñi tyiño ra zatyiño ndo. Ta tacuan cua coto ra vatyí cuñi xaan ndo sii ra.”

³¹ Ta catyi ley ra Ndyoo sa cu uu: “Cuñi xaan ndo sii tandihí inga ñiyiví tañi cuñi ndo sii maa ndo.” Ñahñi ca inga ca ley ñiñi ca ta ziquí nduu tahan ley ya.

³² Ta i catyi ra cu maestro cuenda ley cuan sihin ra Jesús: Vaha xaan cohon, Maestro. Ndisa cuun sa cohon vatyí minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo. Ta yoñi inga ca Ndyoo iyo.

³³ Ta tatu cuñi ñiyiví sii ra sihin añaima ñu, ta zatyiño ñu tyiño ra ta tandihí cuhva cuan ta tatu cuñi ñu sii inga ñiyiví tañi cuñi ñu sii maa ñu, vaha xaan ca cuu si tacuan. Vaha ca tacuan ta ziquí cuhva zavaha ndi, cuhva sa sahmi ndi mvee ticatyí a ñaa sa saha ndi sa zacahnu ndi sii ra Ndyoo.

³⁴ I sito ra Jesús vatyí vaha xaan i nacahan ra maestro cuenda ley, ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuhva ñi ca cumañi suun, ta cua cuu quihvun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Catyi ra. Ta i yuhu xaan ñiyiví sa ndaca tuhun ca ñu sii ra Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

³⁵ I zacuahá ra Jesús sisi vehe ñuhu ta catyi ra: Catyi ra maestro cuenda ley vatyí ra Cristo cuu ñiyiví sii ra rey David, ta ndisa cuu si cuhva cahan ra cuan.

³⁶ Zoco zuun ñi maa ra rey David i cahan ta sa naha i zacuu Tatyí Ii. Ta i tyaa ra cuhva cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo. Tyehen i tyaa ra David: Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi, ta catyí ra:

“Cundyoon siyo cuehi ndya cuhva ndya cua saa quívi cua cuhve cuhva cua zahacanoon sii ñiyívi xaan iñi suun.”

³⁷ ¿Ta yozo caa cuu cuu ra Cristo ñiyívi ra David tatu zuun ñi maa ra David catyí vatyí ndyaca ñaha ra Cristo sii ra? Tacuan i catyí ra Jesús, ta zii xaan i cuñi tandihí ñiyívi sa siñi ñu tuhun i cahan ra.

Tyaa ra Jesús cuatyí sata ra maestro cuenda ley

³⁸ I zacuaha ra Jesús sii ñiyívi ta catyí ra: Zacuenda vaha ndo sii ndo. Ta ma zacuu ndo cuhva zacuu ra maestro cuenda ley. Tahan xaan iñi ra quihí ra zahma nañi vatyí cua nacoto ñiyívi sii ra vatyí ra ñiñi cuu ra. Ta cahun ra nuyahvi vatyí cuñi xaan ra sa tyaa ñiyívi yahvi sii ra.

³⁹ Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyívi ñiñi sisi vehe ñuhu. Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra tyayu vaha nu sasi ñiyívi zacahnu vico.

⁴⁰ Cuaha ca cua cutuñi ra maestro cuenda ley ta ziquí inga ñiyívi vatyí zuhu ra ndaha tyiño ñu ndahvi. Ta zandavi ñaha ra sii ñiyívi vatyí naha xaan sica tahvi ra sii Ndyoo vatyí cuñi ra sa cua ndyehe ñiyívi, ta cua caca iñi ñu vatyí sito xaan ra sii Ndyoo.

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

⁴¹ Minoo saha ndyaa ra Jesús sisi vehe ñuhu hebreo yatyí ñi nu ndyaa satu nu quihvi xuhun. Ta

i ndyehe ra vatyi cuaha xaan ñiyivi tyihi xuhun. Ta ra cuca, cuaha xaan i tyihi ra.

⁴² Tacuan ta i saa minoo ñaha ndahvi. Ta i tyihi ña uu tahan xuhun ndyihí sa cuu ohon zendavu sisi satu cuan vatyi cuñi xaan ña sii ra Ndyoo, ra iyo andivi.

⁴³ Ta ziqui i cana ra Jesús sii ra i casi ra ta catyi ra: Ndisa cuii sa quehin. I tyihi ñandahvi cuan cuaha ca xuhun ta ziqui tandihí ca ra.

⁴⁴ Saha maa ra sa ndoo ñi ca sii ra, zoco ñandahvi cuan, ndihí i saha ñi ca ña xuhun cuita casi ña.

13

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

¹ Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu cuan ta i catyi minoo ra i casi ra sihin ra: ¡Ndyehe, Maestro, tyaqui xaan i sino vehe ñuhu ya! ¡Vaha xaan yuu i sino si!

² Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehun vehe nahnu ya vatyi cua tani si, ta tandihí si cua quití cuatyí.

Zeña sa cua naa ñuu ñiyivi

³ Tacuan ta ziqui cuahan ra yucu sa nañi Olivos, yucu sa ndyehe ñiyivi sa ndyaa ñu yuvehe ñuhu. Ta sa ndyaa ra Jesús yucuan, i ndaca tuhun xehe ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan ta ra Andrés sii ra ta catyi ra:

⁴ Cuhvon cuenda sii ndi. ¿Ñaa quivi cua cuu sa catyun? ¿Ñaa zeña cua ndyehe ndi, ta ziqui cua coto ndi vatyi cua tahan si?

⁵ Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo sii ndo coto zandavi ñaha ñiyivi sii ndo.

⁶ Vatyí cuaha xaan ra cua quisi ta cua catyi ra: “Yuhvi cui Cristo.” Ta tacuan cua zandavi ñaha ra cuaha xaan ñiyivi.

⁷ Ta cua cuiñi ndo tuhun vatyí cua coo cuatyí ta cahñi tahan xaan ñiyivi, zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu tandihí cuhva cuan, cumañi ca sa saa quivi naa ñiyivi.

⁸ Cua cahñi tahan minoo ñuu sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyí ñuu nahnu sihin inga ñuu nahnu. Cua coo cuaha xaan sa taan, ta cua coo tama, ta cua yuhu xaan ñiyivi. Ta tacuan ñi cua quisaha ndyehe ñiyivi tundoho.

⁹ Zacuenda ndo sii ndo vatyí cua tñn ñiyivi sii ndo, ta cua cuhun ndo nu yucu ra cu tyiño nahnu. Ta cua cañi ñiyivi sii ndo sisi vehe ñuhu. Ta sa cuenda mi cua tasi ra sii ndo nu ndyaa ra gobernador ta ra rey. Ta cua ñihi ndo cuhva cahan ndo tuhun mi nuu ra.

¹⁰ Ta ma naa ñuu ñiyivi ndya cua cuiñi ñiyivi nacahnu ñuu ñiyivi Tuhun Ndyoo.

¹¹ Tatu cundyaca ñiyivi sii ndo nu ndyaa ra cu tyiño nahnu, ma caca iñi ndo sa cua cahan ndo. Ta ma caca xaan iñi ndo. Cahan ndo ñaa sa cahan ra Ndyoo sihin ndo cuhva cuan vatyí yivi maa ndo cua cahan. Tatyí Ii ra Ndyoo cua cahan.

¹² Cua xico tuhun ñiyivi sii tahan ñu, ta ziqui cua cahñi ñiyivi sii ñu cuan. Ta cua xico tuhun zutu ñiyivi sii zehe ra. Cua cahñi tahan ñiyivi sihin zutu ñu ta sihin zihí ñu. Ta cua cuhva ñu sii ñu sii inga ñiyivi vatyí cahñi ñu sii ñu.

¹³ Cua cuxaan tandihí ñiyivi sihin maa ndo sa cuenda mi, ta yoo ra ma cuiñi siyo sii ndya nu cua ndihí ñuu ñiyivi, cua cacu ra.

14 Tatu ndyehe ndo minoo sa zativi xaan ta quiñi xaan zacuu si, ta nandyaa si cuan nu ii, cuhva i catyi ra profeta Daniel, cutuñi iñi ndo ndoho ra cahvi ihya, tatu ndyehe ndo sii si cuan, nacono ñiyivi ñoho Judea, ta naquihvi xehe ñu ndya yucu.

15 Tatu iyo ra yozo xiñi vehe ra quivi cuan, ma cuatu ra numaa iyo ndaha tyiño cuñi ra tava ra sisi vehe ra.

16 Ta ra ñoho itu ra, ma cunuhu ra ndya vehe ra sa cua naquihin ra zahma ra.

17 Ta ndahvi ñu zihí sa ñoho zehe quivi cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi quivi cuan vatyí cahnu xaan tundoho cua ndyehe ñu.

18 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyí ma tahan si cono ndo vico zavi a minoo quivi quitatu ñiyivi

19 vatyí cua coo cuaha xaan tundoho quivi cuan, cuhva ta ndyehe ca ñiyivi ndya i zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyivi. Ta ma coo inga ca tundoho sa tacuan ndaha cuii ñi.

20 Tatu ma zanduzuhva ra Ndyoo quivi tundoho cuan, yoñi ñiyivi cua cacu. Zoco cua zanduzuhva ca ra sii si sa cuenda ñiyivi i casi ra.

21 Tatu catyi minoo ra sihin ndo: “Ihya ndyaa ra Cristo a yucuan ndyaa ra”, catyi ra; ma sino iñi ndo.

22 Vatyí cua nduvita cuaha xaan ra zandavi ñaha, ta cua catyi ra vatyí Cristo cuu ra, ta cua catyi ra vatyí cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra. Ta cua zavaha ra zeña nahnu ta sa ndyityi ndya cuhva ndya sii ñiyivi i casi ra Ndyoo cua zandavi ñaha ra tatu sa vatyí cuu cuhva cuan, zoco ma cuu.

23 Ndyehe ndo, sa nacatyí tandihí sihin ndo cuee ca sa tahan si.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

24 Ta i catyi tucu ra Jesús: Tatu sa yaha ndyehe ñiyivi tundoho cuan ta ziqui ña naha ca ta cua nduñaa ñicandyi, ta ma ndyehe ca yoo.

25 Cua nacoyo tiño andivi ndya nu ñuhu, ta ndya cuhva ndya cua canda andivi.

26 Tacuan ta ziqui cua ndyehe ñiyivi sii ra i quisi ndya gloria ityi andivi. Cua ndyehe ñu vaty vasi ra nu vico ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.

27 Ta cua tasi ra sii ángel ra ndya tandihi sa cumi tahan siqui ñuu ñiyivi, ta cua zatahan ra sii tandihi ñiyivi i casi ra Ndyoo ndya nacahnu ñuu ñiyivi.

28 Vityi coto ndo minoo cuhva iyo yutu higuera ta tandihi inga yutu. Tatu cua ndyehe ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan ta sa sito ndo vaty sa cua nducahñi.

29 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo vaty sa cuu tandihi tuhun sa quehin sihin ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vaty sa cua cuyaty sa cunaa ñuu ñiyivi.

30 Sa ndisa catyi sihin ndo vaty cua cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyivi sa iyo vityi.

31 Yuty andivi ta ñuhu ñuu ñiyivi cunaa si, zoco tuhun quehin, ma naa si.

32 Zoco yoñi ñiyivi sito ñaa quivi a ñaa cuhva cua cuu si. Nu ángel andivi ta ña sito ra ta nu Zehe ra Ndyoo. Maa tuhun ñi ra Ndyoo Zuti sito.

33 Cuiñi vaha ndo sa quehin; cuyucu listo ndo, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo vaty ña sito ndo ñaa quivi cua cuu si.

34 Tañi minoo cuhva sii minoo ra cua cahun nu sica, cuee ca sa quita ra vehe ra saha ra cuenda

sii muzu ra. Saha cuenda ra ñn ñn tyiño zacuu ra. Ta saha ra tyiño sii ra zacuenda yuvehe ra vatyí zacuenda vaha ra. Ta tañi ra cuhun nu sica cui.

³⁵ Yucuan cuenda cundyaa listo ndo vatyí ña sito ndo ñaa cuhva cua quisi, tañi ña sito muzu cuan ñaa cuhva cua quisi patrón ra, a nu cuu tyahan a maa ñuu a cuhva sacu ndiví a ñaha ñi.

³⁶ Cuatu vaha ndo, coto yatyí xaan quisi ta ña ndatu listo ndo.

³⁷ Quehin cuhva ya sihin maa ndo ta sihin tandihí cuií ñiyiví: Cuyucu listo ndo.

14

Sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua tñn ra sii ra Jesús

¹ Cumañi uu ca quiví ta cua tahan si vico sihi mvee ticatyí, quiví sasi ñiyiví pan ña ndaa. Ta ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley nducu ra cuhva yozo caa cua tñn xehe ra sii ra Jesús. Ta cua cahñi ra sii ra.

² Zoco i catyí ra: Ña vaha vityí vatyí iyo vico. Ta coto cahñi tahan ñiyiví sihin yo.

I tyozo minoo ñaha azetye vixi xiñi ra Jesús

³ Ñoho ra Jesús ñuu Betania vehe ra Simón, ra i cuhu cuehe tyahyu. Ta cuhva sa ndyaa ra mesa ta i tuhva minoo ñaha sii ra. Ñaa ña minoo yutyí ñoho azetye vixi. Nañi si nardo, ta yahvi xaan ndyaa si. I tahvi ña yutyí, ta i tyozo ña azetye vixi cuan xiñi ra Jesús.

⁴ Ta ñiyiví yucu yucuan i cuxaan ñu sihin ña, ta i nducu tuhun tahan ñu. Ta catyí ñu: ¿Ñacu zativí ña azetye vixi cuan?

⁵ Vaha ca tatu sa i xico ña sii si, ta ñihi ña tañi uu mil peso ta tyindyee ña sii ñiyiví ndahvi. Ta xaan xaan i cahan ñu sihin ña.

⁶ Ta i catyi ra Jesús: Zandihí ndo tuhun sihin ña. ¿Ñacu cuyuhu xaan ndo sihin ña? Vaha xaan i zavaha ña sihin.

⁷ Tandihí tyiemvu cua coo ñiyiví ndahvi sihin ndo. Ta cua cuu zavaha ndo sa vaha sihin ñu ñaa quiví cuñi ndo, zoco yuhvi, ma cundyei sihin ndo tandihí tyiemvu.

⁸ I zavaha ñaha ya minoo sa vaha. Tañaha ca cua quihvi si ñuhu. Zoco i tyozo ña azetye vixi coño ñuhi cuee ca sa cui ta cuhin nuñaña.

⁹ Ndisa cui sa quehin sihin ndo vatyí vazu ndy-acamaa nacatyí ñiyiví Tuhun Ndyoo sihin ñiyiví, zoco cua nacatyí ñu cuhva i zavaha ña ya sihin, ta cua nacohon iñi ñiyiví sii ña. Tacuan i catyi ra Jesús.

Cuhva i xico ra Judas sii ra Jesús

¹⁰ Yaha cuan ta ziquí minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús, ra sa nañi Judas Iscariote, cuahan ra cua cahan ra sihin ra zutu nahnu vatyí cuñi ra xico ra sii ra Jesús.

¹¹ Zií xaan i cuñi ra zutu nahnu sihin sa i catyi ra, ta i catyi ra vatyí cua tyiyahvi ra sii ra. Ta ziquí i quisaha nducu ra Judas cuhva cua cuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

¹² Quiví i quisaha vico sa sasi ñiyiví pan ña ndaa ta i sahñi ñu mvee ticatyí vatyí tyaa ñu yahvi sii ra Ndyoo. Ta quiví cuan i ndaca tuhun ra i casi ra

Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Ndyamaa cuñun vatyi cua zanduvaha ndi nu cua cuxiñun sa cuenda vico ya?

13 Tacuan ta i tasi ra Jesús sii uu tahan ra ta catyi ra sihin ra: Cuahan ndo ndya ñuu cahnu. Ta yucuan cua nañihi ndo sii minoo ra; ndyizo ra minoo quiyi ndutya. Cundyico ndo sii maa ra.

14 Ta nu quihvī ra cahan ndo sihin sitohe vehe cuan ta catyi ndo: “Cati ra Maestro: ¿Ndyamaa iyo cuarto nu cua casi ra xita sa cuenda vico ya sihin ra i casi ra?”

15 Ta cua zañaha ra minoo cuarto cahnu ndya ziqui. Sa yaha nduvii si. Yucuan zanduvaha ndo sa cuxiñi yo. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.

16 Ta cuahan ra cuan ta i saa ra ndya ñuu ta i nañihi ra cuarto cuan tañi cuhva i catyi ra Jesús. Ta i zanduvaha ra sa cuxiñi ra vico zuhun cuan.

17 Ta sa sa cuaa cuan i saa ra Jesús yucuan sihin sa usi uu tahan ra i casi ra.

18 Ta ñi ñi sa sasi ra xita i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi minoo ndoho sa sasi sihin ihya, cua xico ra sii. Cati ra.

19 Ta i nducuihya xaan iñi ra ndihī sihin ra, ta i quisaha ndaca tuhun minoo minoo ra sii ra Jesús: ¿Atu yuhvi cui?

20 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Minoo sa usi uu tahan ndo sa sasi sihin ñn ñi coho ya cuu ra.

21 Cuahan ra i quisi ndya gloria cuhva catyi Tuhun Ndyoo, zoco jndahvi ñi cuu ra xico sii! Vaha ca tatu sa ñá cacu ra vatyi cua ndyehe xaan ra tundohe.

22 Ta cuhva sa cuxiñi ra i quihin ra Jesús pan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta ziqui i sahnū ra sii si ta saha ra sii si sii ra i casi ra, ta i catyi ra:

Quihin ndo sii si ta casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi.

²³ Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i saha ra sii si sii ra, ta i sihi tandihî ra zuhva zuhva si.

²⁴ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya cuu tañi niñi. Cua cati si sa cuenda cuaha xaan ñiyîvi. Vityi zandaa ra Ndyoo minoo tyiño saa. Cua zandasi ra cuatyî ñiyîvi sihin niñi.

²⁵ Sa ndisa catyi sihin ndo vatyî ma coho que vino ndya cua cohi sii si minoo cuhva saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyî ra Jesús vatyî cua catyi ra Pedro vatyî ña sito ra sii ra

²⁶ I sata tandihî ra minoo yaa Ndyoo, ta zîqui cuahan ra ndya yucu Olivos.

²⁷ Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuaa vityî tandihî cuii ndo cua zandoo ndo sii. Ta ma cuñi ca ndo cundyico ndo sii, vatyî catyi Tuhun Ndyoo: “Cua cuu ra cu pastor, ta cua quitî cuatyî tandihî cuii mvee ticatyî zono ra.”

²⁸ Zoco sa yaha nandote ta cua cuhin yatyî ca ta zîqui maa ndo ndya Galilea.

²⁹ Ta zîqui i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu zandoo tandihî ca ra ya suun, zoco yuhvi cua cundyique suun.

³⁰ Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi suhun vatyî zuun ñi sa cuaa vityî, cuee ca sa vacu saa ndîvi tyahnu uu yuhu ti, cua catyun uñi tahan saha vatyî ña siton sii.

³¹ Ta ñihi xaan i cahan ra Pedro ta catyi ra: Vazu cui suhun, zoco ma catyi sa ña site suun. Ta tacuan tucu i cahan tandihî ca ra.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemani

³² Tacuan ta ziqui i saa ra Jesús sihin ra i casi ra ndya minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemani, ta i catyi ra sihin ra: Cundyaa ndo ihya vatyi cuehin cua quehin sihin ra Ndyoo ityi nuu ca.

³³ Ta i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan cuahan sihin ra, ta i quisaha nducuihya xaan iñi ra, ta ndahvi xaan cuñi ra.

³⁴ Tacuan ta i catyi ra sihin ra: Cuihya xaan cuñi añime cuhva ndya sa cuñi cui. Ndo ndo ihya ñi ta cundyaa tyacu ndo.

³⁵ Ta ziqui cuahan ra Jesús zuhva ca ityi nuu, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu, ta i sica tahvi ra sii ra Ndyoo sa ma ndyehe ra tundoho sa cua cuu sii ra tatu sa vatyi cuu cuhva cuan.

³⁶ Ta cuhva sa sica tahvi ra sii ra Ndyoo i catyi ra: Ndyoo Zuti, cuu tandihí suun. Tyindyeun sii sa ma ndyehi tundoho cuan, zoco ma cuhvon tañi cuñi mi. Nacuu si tañi cuñi moo.

³⁷ Tacuan i catyi ra Jesús, ta ziqui i sahan ra nu yucu ra ndihí sihin ra, ta i ndyehe ra sii ra quixi ra, ta i catyi ra sihin ra Pedro: Simón, ¿a quixun? ¿Ñacu ñá cuu cundyaa tyacu ndo sihin numinoo ora?

³⁸ Cutyacu ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii ndo. Cuñi ndo zavaha ndo sa vaha, zoco ña cuu sii ndo sa maa tuhun ñi ndo.

³⁹ Tacuan ta i sahan tucu ra Jesús inga saha sa cua cahan ra sihin ra Ndyoo, ta zuun ñi tuhun cuan i cahan ra inga saha.

40 Ta ziqui i nasaa ra, ta i ndyehe ra sii ra ndihi sihin ra quixi tucu ra vatyí sitatu xaan ra, ta ñá ñihi ra cuhva ñaa sa cua cahan ra sihin ra Jesús.

41 Ta i sahan ra Jesús ta i naquita tucu ra nu yucu ra sa cu uñi saha, ta i catyi ra: ¿Atu quixi ndo? ¿Atu quitatu ndo? Vaha ñi vityi. Sa saa cuhva cua nacuhva ñiyivi sii ra i quisi ndya gloria sii ra iyo cuatyí.

42 Ta nduvita ndo. Coho yo. Sa vasi ra xico sii.

Tiin ra sii ra Jesús

43 Nu cahan ca ra Jesús, ta i saa ra Judas; minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Ta i quisi cuaha xaan ñiyivi sihin ra. Ñaa ra mityi ta yutu. I tasi ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra mandoñi sii ra.

44 Ra sa xico sii ra Jesús, i saha ra minoo cuhva sii ra cuan, ta catyi ra: Ra cua cohi xiti cuan, yucuan cuu ra tiin ndo. Tiin vaha ndo sii ra, ta quihin ndo sii ra.

45 Ta i saa ra Judas, ta i tuhva ra sii ra Jesús ta catyi ra: Nacumi suun, Maestro. Ta i sihi ra xiti ra.

46 Ta ziqui i tiin ñiyivi cuan sii ra Jesús.

47 Ta minoo ra ndihi sihin ra Jesús, i tava ra mityi ra, ta i cañi ra sii ra cu muzu ra cu zutu ya cahnu, ta i sahdya ra zoho ra.

48 Ta ziqui i catyi ra Jesús sihin ñiyivi cuan: ¿Atu vasi tiin ndo sii minoo ra zuhu vatyí ñaa ndo mityi ta ndaha tyiño xaan?

49 Tahan tahan quivi i sehin vehe ñuhu cahnu ta i zacuehi sii ñiyivi, zoco ñá tiin ndo sii yucuan. Zoco vityi zavaha ndo cuhva ña vaha ya vatyí tacuan

ta cua naquita si cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa cuende.

⁵⁰ Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta ziqui i zandoo tandihí ra i casi ra sii ra ta i sino ra.

I sino minoo ra yoco

⁵¹ I sindyico minoo ra yoco sii ra Jesús, ta ndisi ra minoo ñi zahma cahnu. Ta i tñn zandaru sii ra.

⁵² Zoco i zandoo ra zahma ra ta cuahan vavihi ra ñi ndi ñi ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

⁵³ I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu zutu ya cahnu sihin ra zutu nahnu ta ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley.

⁵⁴ Ta i sindyico ra Pedro sica sica ñi ndya cuhva ndya saa ra nuquehe vehe ra cu zutu ya cahnu, ta yucuan i quihvi ra ta i sicundyaa ra sihin ra policía yunuhu vatyí visi ra.

⁵⁵ Ra zutu nahnu sihin tandihí inga ra cu tyiño hebreo, i oanducu xaan ra ñiyivi cua cuhva sa ndaa sa cuenda ra Jesús vatyí cuñi ra cahñi ra sii ra. Zoco ñá ñihi ra cuhva sa yatyí

⁵⁶ vazú cuaha ñiyivi saha sa ndaa ta i cahan ra cuendu ziqui ra Jesús, zoco ñá nacasi tahan sa cahan ra.

⁵⁷ Ndyá nu ndihí tuhun i ñihi ra sii uu tahan ra, ta i cahan ra cuendu sata ra Jesús ta catyi ra:

⁵⁸ I siñi ndi catyi ra: “Cua caní vehe ñuhu cahnu ra Ndyoo sa i zavaha ñiyivi, ta sisi sa uñi quivi ñi ta cua zandei inga si sa yivi ñiyivi zavaha.”

⁵⁹ Tacuan i catyi ra cuan, zoco zuun ñi ñá nacasi tahan cuhva i cahan ra sa cuenda ra Jesús.

60 Ta ziqui i nduvita ra cu zutu ya cahnu nu yucu ra cuan. Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu ña cohon ndaha ñi? ¿Ñaa sa cuu sa cahan ñiyivi ya zicun? Catyi ra.

61 Zoco ñá nacahan maa ra Jesús. Ta i ndaca tuhun tucu ra cu zutu ya cahnu sii ra inga saha ta catyi ra: ¿Atu ra Cristo cuun? ¿Atu zehe ra Ndyoo ra ii xaan cuun?

62 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun ra cui, ta cua ndyehe ndo sii ra i quisi ndya gloria cuhva cundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo ta cuhva cua quisi ra ndya andivi sisi vico.

63 Tacuan i catyi ra Jesús, ta ziqui ra cu zutu ya cahnu, i cuxaan ra, ta i ndata ra zuun ñi zahma maa ra, ta i catyi ra: ¿Ñaa ca sa ndaa cuñi si vityi?

64 Sa siñi ndo sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra Ndyoo. ¿Ñaa catyi ndo vityi? Ta i nacahan tandihi ra ta i catyi ra vatyi nacuu ra vatyi iyo cuatyi ra.

65 Ta ziqui i quisaha tyicu zii ra nuu ra, ta i sihñi ra nuu ra, ta i cañi ra sii ra ta catyi ra sihin ra: ¡Nacoton yoo ra cañi suun! Ta i cati ra policia nuu ra.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

66 Ta ndyaa ra Pedro nuquehe, ta i tuhva minoo muzu ra cu zutu ya cahnu cuan sii ra.

67 Ta sa ndyehe ña vatyi ndyaa ra Pedro cuan yunuhu cuan nduvixi ra ta i ndyehe vaha ña sii ra ta catyi ña: Cutahan aan sica noon sihin ra Jesús, ra ñuu Nazaret.

68 Zoco i catyi ra Pedro: Ña site sii ra cuan, ta ña site ñaa tuhun cohon. Catyi ra. Ta i siñi siyo ra zuhva, ta ziqui i sacu saa minoo ndivi tyahnu.

⁶⁹ Ta i nandyehe ña cu muzu cuan sii ra inga saha ta catyi ña sihin ra yucu yucuan: Ra tahan ra Jesús cuu minoo ra ya.

⁷⁰ Ta i catyi tucu ra Pedro vatyí ña ndisa. Ta cuee ca i catyi tucu ra yucu cuan inga saha sihin ra Pedro: Ndisa cuii vatyí minoo ra tahan ra cuu tucu oo vatyí cohon tañi cahan ñiyiví nu cu si Galilea. Catyi ra.

⁷¹ Tacuan ta i cahan ra Pedro ndya vaha ñi ta i tyiñaha ra ndyoo ta catyi ra: Ña site sii ra cahan ndoho tuhun.

⁷² Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i sacu saa ndiví tyahnu sa cu uu yuhu tí. Ta ziquí i nacohon iñi ra Pedro cuhva i catyi ra Jesús sihin ra: “Cuee ca sa vacu saa ndiví tyahnu sa cu uu yuhu tí, yoho cua catyun uñi saha vatyí ña siton sii.” Ta sa nacohon iñi ra Pedro cuhva cuan, i sacu xaan ra vatyí i nducuihya xaan iñi ra.

15

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

¹ Ta sa cundisi i zandoo ra tyiño, tandihí ra zutu nahnu ta ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley ta tandihí inga ra cu tyiño hebreo. Ta i sihñi ra sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa ra Pilato (ra cu gobernador).

² Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu yoho cuu rey cuenda ñiyiví hebreo? Ta i catyi ra Jesús: Tacuan cu si tañi catyi moo.

³ Tacuan ta i tyaa ra zutu nahnu cuatyí sata ra Jesús cuaha xaan cuhva.

⁴ Ta ziqui i ndaca tuhun ra Pilato sii ra inga saha ta catyi ra: ¿Ñacu ña cohon ndaha cuii ñi? Ta cuaha xaan cuhva tyaa ra ya cuatyí saton.

⁵ Zoco ñá cahan ra Jesús ndaha cuii ñi. Ta iyo xaan i cuñi ra Pilato.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

⁶ Ta vico cuan tuhva ra Pilato tava sii minoo ra ñoho vehe caa, yoo ra cua catyi ñiyívi.

⁷ Ta quívi cuan siñoho minoo ityi ra i sahñi tahan sihin ra cu tyiño. Minoo ra cuan nañi ra Barrabás, ta ñoho ra vatyí sahñi ra ñiyívi.

⁸ Ta i quisi cuaha xaan ñiyívi ta i sica ñu sii ra Pilato vatyí tava ra sii minoo ra ñoho vehe caa cuhva tuhva ra zavaha tahan cuiya.

⁹ Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ñu: ¿Atu cuñi ndo vatyí cua tave sii ra cu rey sii maa ndo ñiyívi hebreo?

¹⁰ Tacuan i catyi ra Pilato vatyí sito ra vatyí i nacuhva cuenda ra zutu nahnu sii ra Jesús sii ra vatyí cucuihna xaan iñi ra sii ra.

¹¹ Zoco ñihi xaan i tyihi ra zutu nahnu tyiño sihin ñiyívi vatyí nacaca ñu sii ra Barrabás.

¹² Ta ziqui i ndaca tuhun ra Pilato inga saha ta catyi ra: ¿Ta ñaa sa cuñi ndo cua zavehi sihin ra zacunañi ndo rey sii ñiyívi hebreo?

¹³ Ta i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!

¹⁴ Ta i catyi ra Pilato sihin ñu: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra? Zoco i cana saa ñu ñihi ca ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!

¹⁵ I cuñi ra Pilato coo vaha ra sihin ñiyívi, ta yucuan cuenda i tava ra sii ra Barrabás. Ta i

nacuhva cuenda ra sii ra Jesús vatyí cua ndoho ra sihin cuarta ta ziquí cua cuu ra nu cruz.

¹⁶ Ta i quihin zandaru sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra sisi vehe tyiño cahnu, ta i cana ra sii tandihi inga zandaru.

¹⁷ Ta ziquí i natyíhi ra minoo zahma tixinda sii ra Jesús, ta i tyíhi ra minoo corona iñu xiñi ra.

¹⁸ Ta i quisaha sacu ndyaa ra sii ra. I cana saa ra ta catyí ra: ¡Nacumi suun tata; yoho cuu rey sii ñiyivi hebreo!

¹⁹ I cañi xaan zandaru tuyoo caxtyila xiñi ra Jesús, ta i tyícu zii ra sii ra. Ta i sicuñi siti ra nuu ra ta sacu ndyaa ra sii ra.

²⁰ Ta sa yaha sacu ndyaa ra sii ra, i tava ra zahma tixinda cuan, ta i natyíhi ra zahma maa ra sii ra. Ta ziquí i quihin ra sii ra vatyí cua cahñi ra sii ra nu cruz.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

²¹ Ta cuhva sa cuahan ra ityi i tahan ra sii minoo ra ñuu Cirene. I quita ra sicuhu ta vasi ra ndya ñuu Jerusalén. Simón nañi ra. Zutu ra Alejandro sihin ra Rufo sii ra. Ta i zacuizo zandaru cuan cruz ra Jesús sii ra.

²² Ta cuahan tandihi ra nu nañi si Gólgota. Tuhun Gólgota cuan cuñi si catyí si Nu Yucu Yiquí Xiñi Ndiyí.

²³ Ta i saha ra vino zaca si sihin minoo sa nañi mirra vatyí coho ra Jesús, zoco ñá sihi ra sii si.

²⁴ Ta sa yaha tyaa ra zandaru sii ra Jesús nu cruz, ta ziquí i siziquí ra vatyí cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa minoo minoo zahma ra Jesús.

²⁵ Caa ñn sa ñaha ñi cuu cuhva i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz.

²⁶ Ta xiñi cruz cuan ndyaa letra i tyaa ra ta saha cuenda si ñaa sa cuu cuatyí ra. Tyehen catyí si: “Rey cuenda ñiyiví hebreo.”

²⁷ I sañi ra cruz sa ndyaa minoo ra zuhu nuu siyo cuaha ra Jesús, ta inga ra siyo zatyí.

²⁸ Cuhva cuan i quita si cuhva catyí Tuhun Ndyoo nu catyí si: “Cua catyí ñiyiví vatyí ra iyo cuatyí cuu ra.”

²⁹ I yaha ñiyiví nu ndyaa ra Jesús, ta i sacu ndyaa ñu sii ra, ta zavico xiñi ñi ca ñu. Ta catyí ñu: Yoho ra catyí vatyí cua canun vehe ñuhu ta uñi quiví ñi ta cua zanduvohon sii si,

³⁰ zacacun suun ta noon nu cruz.

³¹ Tacuan tucu ra zutu nahnu sihin ra maestro cuenda ley, i sacu ndyaa ra sii ra. Ta i catyí ra sihin ra tahan ra: I zacacu ra sii inga ñiyiví, zoco ña cuu zacacu ra sii ra.

³² Tatu cua noo ra nu cruz, tacuan ta cua sino iñi yo vatyí ra Cristo cuu ra. Ta rey sii maa yo ñiyiví hebreo cuu ra. Catyí ra cuan. Ta tacuan tucu ndya cuhva ndya ra zuhu, ra sihi ñn ñi sihin ra Jesús, ta i cahan tucu ra ndya vaha ñi sii ra Jesús.

Nu i sihi ra Jesús

³³ Ta cuhva maa ora i nduñaa xaan nacahnu ñuu ñiyiví ndya cuhva ndya caa uñi sa sahiñi.

³⁴ Ta cuhva caa uñi cuan i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan, ta i catyí ra: Elí, Elí, ¿lama sabactani? Cuñi si catyí si: Zutu mañi yu, Zutu mañi yu, ¿ña cuenda i zandoon sii?

³⁵ Zuhva ñiyiví nandyaa yucuan, i siñi ñu ta catyí ñu: Tyizoho ndo; cana ra sii ra profeta Elías.

³⁶ Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cacono minoo ra, ta i quihin ra sii minoo sa ñahma, ta i zatyí ra sii si

sihin ndutya iya. I tyaa ra sii si nu minoo yutu, ta i zandaa ra sii si nu ndyaa ra Jesús vatyi cua coho ra ta catyi ra: Cuatu noo, nandyehe yo tatu cua quisi zanoo ra Elías sii ra.

³⁷ I sacu saa ra Jesús inga saha minoo sa ñihi xaan, ta ziqui i sihi ra.

³⁸ Zuun ñi caa cuhva cuan, i ndata zava zahma coco sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu ndya ziqui ta ndya xuu.

³⁹ Ta minoo ra cu nuu sii minoo ziendu zandaru i ñhi ndyaa ra ityi nuu ra Jesús. Ta sa ndyehe ra cuhva i sacu saa ra ta cuhva i sihi ra, i catyi ra: Ndisa cuii ra ihya vatyi zehe Ndyoo cu sii ra.

⁴⁰ Ndyaa zava ñi i siyucu cuaha xaan ñu zihí. Ndyehe ñu sii ra Jesús. Minoo ña nandyaa sihin ñu nañi ña María Magdalena. Inga ña cuu ña María zihí ra Jacobo, ra luhlu ca, ta ra José. Ta inga ña nañi ña Salomé.

⁴¹ Yucuan ñu cuu ñu i sindyico sii ra ta i tyindyee ñu sii ra quivi i sica noo ra nu cu si Galilea. Ta sihin inga ñu cuan i quisi ñu ndya ñuu Jerusalén sihin ra.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

⁴² Ta sahiñi viarni i cuu si, quivi zanduvaha ñiyivi sa cua casi ñu zavuru vatyi zavuru cuu quivi tuhva ñu quitatu.

⁴³ Ta i quisi ra José ra ñuu Arimatea. Minoo ra mandoñi cuu ra ta catyi ñiyivi vatyi vaha xaan ñiyivi cuu ra. Ndatu ra quivi cua tasi ra Ndyoo minoo ra cua cundyaca ñaha ñuu ñiyivi. Ná yuhu ra, ta i sahan ra nu ndyaa ra Pilato, ta i sica ra tumañi ñhi sii ra vatyi cuu quihin ra coño ñuhu ra Jesús.

44 Iyo xaan i cuñi ra Pilato vatyí yatyi xaan i sihi ra Jesús. Ta i cana ra sii ra ndyaca ñaha sii zandaru, ta i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa tañi i sihi ra Jesús.

45 Ta cuhva sa sito ra Pilato vatyí catyi ra cuan vatyí sa sihi ndisa cuii ra Jesús, ta ziqui i saha ra Pilato sa quihin ra José coño ñuhu ra.

46 I zata ra José minoo zahma vaha. I zanoo ra coño ñuhu ra Jesús, ta i cava noo ra zahma cuan sii si, ta i saqui ra sii si sisi minoo ñaña sa zavaha ñiyivi sisi yuu. Ta i tyazi ra yuhu ñaña cuan sihin minoo yuu cahnu.

47 I ndyehe ña María Magdalena sihin ña María zihí ra José nu i tyihi ra sii ra Jesús.

16

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 I yaha quivi quitatu ñiyivi hebreo. Ta ziqui i zata ña María Magdalena ta ña María zihí ra Jacobo ta ña Salomé ndutya vixi xaan sahan vatyí cua natyihí ñu sii coño ñuhu ra Jesús.

2 Ta ñaha cuii ñi quivi tuingu i saa ñu ndya ñaña cuan cuhva sa caña ñicandyi ñi.

3 Ta i natuhun tahan ñu ta catyi ñu: ¿Yoo ra cua tyaa siyo yuu sa ndazi yuñaña cuan?

4 Tacuan ta i ndyehe ñu vatyí yuu cahnu sa sindazi yuñaña cuan sa siñi siyo si.

5 Ta i quihvi ñu sisi ñaña cuan. Ta yucuan i ndyehe ñu minoo ángel. Tañi caa minoo ra yoco caa ra. Nandyee ra nu i cuu si siyo cuaha ra Jesús. Ñoho ra minoo zahma cañi. Cuisi xaan si. Ta iyo xaan i cuñi ñu.

⁶ Zoco i catyi ángel cuan sihin ñu: Ma yuhu ndo. Nanducu ndo sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret, ra i sihi nu cruz. Zoco sa i nandoto ra. Yoñi ca ra ihya. Ñaha ndo, ta ndyehe ndo nu i caa coño ñuhu ra.

⁷ Ta vityi cuahan ndo ta nacatyí ndo sihin ra i casi ra ta sihin ra Pedro. Tyehen catyi ndo: “Xihna ca ra Jesús cuahan ndya Galilea ta ziquí maa ndo. Yucuan cua ndyehe ndo sii ra, tañi sa nacatyí ra sihin ndo.”

⁸ Tacuan ta yatyi cuii ñi i quita ñu zihí cuan ñaña cuan. I cacono ñu. Iyo xaan i cuñi ñu. Nihí tacuan ñi ca ñu. Ta ñá nacatyí maa ñu nu sihin minoo ñiyiví vatyí yuhu xaan ñu.

I quituu ra Jesús nuu ña María Magdalena

⁹ Ta sa yaha nandoto ra Jesús, ta ñaa ca quiví tumingu xihna cuii ca i quituu ra nuu ña María Magdalena, ñaha sa i tava ra usa tahan tatyí cuihna.

¹⁰ Ta cuahan ña, ta i nacatyí maa ña sihin amigo ra Jesús vatyí i nducuihya xaan iñi ra. Ta sacu xaan ra.

¹¹ Ta sa siñi ra sa catyi ña vatyí ndito ra Jesús ta sa ndyehe ña sii ra, ñá sino iñi ra.

¹² Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús inga saha nuu uu tahan amigo ra ityi cuahan ra sicuhu.

¹³ Ta i sahan ra cuan, ta i nacatyí ra sihin inga ra, zoco ñá sino tucu iñi ra sa cahan ra.

Cuhva i saha ra Jesús tyiño sii ra i casi ra

¹⁴ Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús nuu sa usi ñin tahan ca ra i casi ra zuun ñi cuhva sa yucu ra mesa sasi ra xita. Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ñaa cuenda ña sino iñi ra sa nandoto ra vazú sa ndyehe

ra tahan ra sii ra ta nacatyí ra sihin ra. Ta i catyí ra Jesús sihin ra vatyí ñihi xaan iñi ra ta ña nñi maa iñi ra ndaha ñi.

¹⁵ Ta i catyí tucu ra Jesús sihin ra: Cuahan ndo nacahnu ñuu ñiyívi, ta zacoto ndo sii tandíhi ñiyívi Tuhun Ndyoo.

¹⁶ Tatu sino iñi ñu ta coo ndutya ñu cua cacu ñu. Ta ñiyívi ña sino iñi, ma ñihi tahvi añima ñu gloria.

¹⁷ Cua coo zeña sihin tandíhi ñiyívi sino iñi sii. Tyehen cua zacuu ñu ta cua coto inga ñiyívi vatyí zacuaha ñu sa ndisa. Cua cutyiño ñu zivi ta cua tava ñu tatyí cuihna. Cua cuu cahan ñu zahan sa ña tuhva ñu cahan.

¹⁸ Tatu cua tñin minoo coo sii ñu a tatu cua coho ñu minoo sa xaan, ñahñi cua tahan ñu. Ta cua tyizo ñu ndaha ñu sii ñiyívi cuhu, ta cua nduvaha ñu.

Indaa xica ra Jesús ityi andívi

¹⁹ Ta sa ndíhi cahan ra Jesús ta i ndaa xica ñi ra ityi andívi, ta i sicundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo Zutu yo.

²⁰ Ta i quita ra i casi ra, ta i zacoto ra Tuhun Ndyoo nacahnu ñuu ñiyívi. Ta zuun ñi ra Jesús i tyindyee sii ra vatyí saha ra Jesús sa zavaha ra cuaha xaan sa ndyityi. Ta tacuan ta i sito ñiyívi vatyí sa ndisa cuu sa zacuaha ra. Ndíhi si vityi.

Tuhun Ndyoo sihin tyehen ñi
New Testament in Mixtec, Chayuco (MX:mih:Mixtec,
Chayuco)

copyright © 1979 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Chayuco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Chayuco [mih], Mexico

Copyright Information

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Chayuco

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022

4924062e-6bf2-54cb-87ed-9874f41e7991